

**BELEDİYELERİN
EKONOMİK FAALİYETLERİ**
(Yüksek Lisans Tezi)
MURAT TAMAY
ESKİŞEHİR - 1995

II

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Murat TAMAY

Danışman :
Doç. Dr. Nezih VARCAN

ESKİŞEHİR - 1995

ÖZET

Bildiğiniz gibi belediyeleri mahalli nitelikteki kuruluşlardır. Türkiye'de benzer şekildeki diğer kuruluşlar ise köyler ve il özel idareleridir. Belediyelerin görevleri 1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesi 77 fıkra halinde gösterilmiştir. Belediyelerin bu görevlerini gerçekleştirmek için yaptığı harcamalar Belediye giderlerini oluşturmaktadır.

Belediyelerin organlarını 3 gruba inceleyebiliriz ; Buna göre Belediyelerin organları, Belediye Başkanı, Belediye Meclisi ve Belediye Encümeninden oluşmaktadır.

Belediyeler üzerlerine düşen görevleri yerine getirdikten sonra belde halkının ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir takım faaliyetlerde bulunabilirler. Bu da 1580 sayılı kanununun 16. maddesinde açıkça belirtilmiştir. İşte bu faaliyetler Belediyelerin görevlerini yerine getirdikten sonra gerçekleştirdikleri ekonomik faaliyetlerdir. Ekonomik faaliyetleri de 2'ye ayırmak mümkündür. Birincisi; 1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinde yer alan 77 fıkra halindeki Belediye görevlerinden bazıları vardır ki, bunlar kendiliğinden ekonomik faaliyet niteliğindedir. İkincisi ise belediyelerin serbest piyasa ekonomisi içerisinde faaliyet gösterirler ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine tabidirler. Belediyelerin bu şekilde ekonomik faaliyetlerde bulunması hem belediyelere ek bir gelir sağlamakta hem de piyasada rekabet ortamı yaratılarak kamu yararı ilkesi gerçekleştirilmektedir.

Belediyelerin ekonomik faaliyetlerine örnek olarak İzmir Büyük Şehir Belediyesi bünyesinde kurulan TANSAS, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi bünyesinde kurulan BELBİM, BELPET, BELPA, İGDAŞ, İSBAK, İDO, İSTON, İSFALT, İstanbul Halk Ekmek, İSMER ve HALK SU gibi kuruluşlar gösterilebilir. Çalışmamızda bu kuruluşların faaliyetleri ayrıntısıyla incelenmiştir.

SUMMARY

- As we know, Municipalities are the local associations. In Turkey, villages and the 41 exclusive administrations are both analogous type of associations like municipalities. Tasks of municipalities are defined in the Municipalities Law (Issue No : 1580) as 15 classes and 77 subdivisions.

Spends which is matched by municipalities constitutes municipalities expenditures.

Functional divisions are separated to three groups as Mayor, Council, Assembly. After performing all the activities which are main (primary) tasks of municipalities, they can deal with some trade activities to supply common needs of public. And these activities are determined clearly in the Municipality Law. Visits are determined clearly in the Municipality Law 1580 Issue no, 16 th. clause.

These activities are defined as economic activities, and separated to two groups. First of all, some tasks of Municipalities which are determined in the Municipality Law (Issue no : 1580, 77 clause), are already economic activities. And secondly, Municipality's economic enterprises which are established to compete in free - market as in private corporation status.

Municipality Economic Enterprises carry on their trade activities in free - market conditions and depend on the judgments of Turkish Trade Law. By the way, this trade activities create additional incomes for Municipalities, and also by creating competitive market conditions, benefits are provided to public.

- As an example of economic (trade) activities of municipalities, Izmir Central Municipality's corporation. TANSAS, Istanbul Central Municipality's corporations BELBİM, BELPRT, BELPA, İGDAŞ, İSBAL, İDO, İSTON, İSFAK, İSTANBUL HALK EKMEK, İSMER and HALK SU.

At this study, activities of these corporations are reviewed in detail.

KISALTMALAR

İ.B.S.B.....	İstanbul Büyük Şehir Belediyesi
A.Ş.....	Anonim Şirketi
T.T.K.....	Türk Ticaret Kanunu
K.İ.T.....	Kamu İktisadi Teşebbüsü
B.İ.T.....	Belediye İktisadi Teşebbüsü
TİC.....	Ticaret
LTD.....	Limited
SAN.....	Sanayi
B.Şehir. Bel.....	Büyük Şehir Belediyesi
İ.E.F.....	İzmir Enternasyonal Fuarı

İÇİNDEKİLER**I. BÖLÜM****BELEDİYELER**

	<u>Sayfa</u>
1. BELEDİYELER HAKKINDA GENEL AÇIKLAMALAR.....	1
2. BELEDİYELERİN GÖREVLERİ.....	3
3. BELEDİYELERİN ORGANLARI.....	4
3.1.Belediye Başkanı	5
3.2.Belediye Meclisi	5
3.3.Belediye Encümeni	6
4. BELEDİYELERİN MALİ YAPISI.....	6
4.1.Belediyenin Giderleri.....	6
4.2.Belediyelerin Gelirleri.....	8
4.2.1. 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanununa Göre Elde Edilen Gelirler	8
4.2.2.Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Alınan Paylar.....	14
4.2.3.Emlâk Vergisi	15
4.2.4.Bağış ve Yardımlar	16
4.2.5.Borçlanmalar	16
4.2.6.Emlâk Gelirleri	17
4.2.7.Ekonomik Faaliyetler Sonucu Elde Edilen Gelirler	18
5.BELEDİYELERİN BÜTÇELERİ	18
6.BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYELERİ.....	19
6.1.Genel Açıklamalar	19
6.2.Büyük Şehir Belediye Organları	19
6.2.1.Büyük Şehir Belediye Meclisi	20
6.2.2.Büyük Şehir Belediye Encümeni	20
6.2.3.Büyük Şehir Belediye Başkanı	20

VIII

7.BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYE MALİYESİ	21
7.1.Büyük Şehir Belediyesinin Gelirleri	21
7.2.Büyük Şehir Belediyesinin Giderleri	22
8. BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYELERİNİN BÜTÇELERİ	22

II. BÖLÜM

BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİ

1.BELEDİYELERE EKONOMİK ALANDA VERİLEN GÖREVLER	24
2.BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	26
2.1.Ekonomik Faaliyetlerin Amaçları.....	26
2.2. Belediyelerin Ekonomik Faaliyetlerinde Bulunması Gereken Özellikler	27
2.3. Ekonomik Faaliyetlerden Elde Edilen Gelirler ve Bu Gelirlerin Kullanıldıkları Yerler	28
3. BELEDİYE İŞLETMELERİNİN HUKUKİ DAYANAĞI	28
4. BELEDİYE İŞLETMELERİNİN SINIFLANDIRILMASI	31
4.1.Döner Sermayeli Belediye İşletmeleri	31
4.2.Birlikler ve Ortaklıklar	33
4.3.Belediye Bütçesi İçinde Ya da Ayrı Bir Bütçe İle Yönetilen İşletmeler.....	34
5. BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİNDE FİYATLARIN BELİRLENMESİ	35
6. BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİNDE SOSYAL FAYDA, KAR VE REKABET KONULARININ İNCELENMESİ	37
6.1. Ekonomik Faaliyetlerde Sosyal Fayda ve Kâr	37
6.2. Ekonomik Faaliyetlerde Rekabet	39

IX

7. BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİNDE	
KAYNAK KULLANIMI	41
8. EKONOMİK FAALİYETLERDE BULUNAN BELEDİYE İKTİSADİ	
TEŞEBBÜSLERİNİN BORÇLANMA YETKİLERİ	43
9. BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİNDE İSTİHDAM	
SORUNU	43
10.BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİNİN	
DENETLENMESİ	45
11. BELEDİYE ŞİRKETLERİNİN ÖZELLEŞTİRİLMESİ	46

III. BÖLÜM

BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNE ÖRNEKLER

1.TANSAŞ	50
1.1.TANSAŞ'ın Kuruluş ve Amacı	50
1.2.TANSAŞ'ın Organları	51
1.3.TANSAŞ'ın Faaliyetleri Hakkında Bilgiler	52
1.4.TANSAŞ'ın Diğer Benzer Kuruluşlarla Rekabeti.....	53
1.5.TANSAŞ'ın Özelleştirilmesi	54
2.BELBİM	55
2.1.Kuruluşu ve Faaliyetleri.....	55
2.2.Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı.....	55
2.3.BELBİM'in Gelir ve Giderleri	56
2.4.BELBİM'in Hedefleri	56
3.BELPET	57
3.1.Kuruluşu ve Faaliyetleri.....	57
3.2.Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı.....	57
3.3.BELPET'in Gelir ve Giderleri.....	57
3.4.BELPET'in Hedefleri	58

4.BELPA	59
2.1.Kuruluşu ve Faaliyetleri.....	59
2.2.Sermayenin Yapısı ve Personel Sayısı.....	59
2.3.BELPA'nın Gelir ve Giderleri.....	60
2.4.BELPA'in Hedefleri ve Yatırımları.....	61
5.İGDAŞ	61
5.1.Kuruluşu ve Faaliyetleri.....	61
5.2.Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı.....	62
5.3.İGDAŞ'ın Gelir ve Giderleri.....	62
5.4.İGDAŞ'ın Hedefleri ve Yatırımları.....	62
6.İSBAK	63
6.1.Kuruluşu ve Faaliyetleri.....	63
6.2.Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı.....	63
6.3.İSBAK'ın Gelir ve Giderleri.....	64
6.4.İSBAK'ın Yatırımları.....	64
7.İDO	65
7.1.Kuruluşu ve Faaliyetleri.....	65
7.2.Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı.....	65
7.3.İDO'nun Gelir ve Giderleri	66
7.4.İDO'nun Hedefleri ve Yatırımları	66
8.İSTON	67
8.1.Kuruluşu ve Faaliyetleri	67
8.2.Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı	67
8.3.İSTON'un Gelir ve Giderleri	68
8.4.İSTON'un Hedefleri ve Yatırımları	68
9.İSFALT	68
9.1.Kuruluşu ve Faaliyetleri	68

9.2.Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı.....	69
9.3.İSFALT'ın Gelir ve Giderleri.....	69
9.4.İSFALT'ın Hedefleri ve Yatırımları.....	69
10. İSTANBUL KARTAL HALK EKMEK UN VE UNLU	
MADDELER SAN. VE TİC. A.Ş.	70
10.1.Kuruluşu ve Faaliyetleri	70
10.2.Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı.....	71
10.3.Kartal Halk Ekmek A.Ş.'nin Gelir ve Giderleri.....	72
10.4.Kartal Halk Ekmek A.Ş.'nin Yatırımları.....	72
11.İSMER	72
11.1.Kuruluşu ve Faaliyetleri	72
11.2.Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı	73
11.3.İSMER'in Gelir ve Giderleri	73
12.HALK SU	74
12.1.Kuruluşu ve Faaliyetleri	74
12.2.Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı	74
12.3.HALK SU A.Ş.'nin Gelir ve Giderleri	75
12.4.HALK SU A.Ş.'nin Hedefleri ve Yatırımları	76
SONUÇ	77
YARARLANILAN KAYNAKLAR	81

I. BÖLÜM

BELEDİYELER

1. BELEDİYELER HAKKINDA GENEL AÇIKLAMALAR

Belediyeler kömün idaresinin en basit ve gerçek anlamda bir örneğidir. Kömün idaresi şu anlama gelmektedir : İnsanlar hiçbir zaman yalnız başlarına yaşayamazlar. Günümüz toplumlarının siyasal ve toplumsal düzeni içerisinde insanlar isteseler de istemeseler de bir arada yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu durumda toplu halde yaşamak zorunda kalan insanlar kendileri için elverişli saydıkları bazı yerlerde ortak çıkarlarını korumak amacıyla bir araya gelerek örgütlenmişlerdir. Adeta kendiliğinden ortaya çıkan bu şekilde topluluklara komün adı verilmiştir. Türkiye'yi gözönüne alırsak genel anlamda 2 tür komün idaresinin olduğunu görürüz. Bunlar belediyeler ve köylerdir. Bunlar arasındaki fark ise genellikle nüfus kriterine göre belirlenmektedir. Şöyle ki : Nüfusu 2000'i aşan yerlerde belli bir prosedürü gerektiren faaliyetler yerine getirildikten sonra belediyeler kurulabilir. Buna göre bir yerde belediye kurulabilmesinin yasal yolları şöyledir : Nüfusu 2000'i geçen köy ve köy statüsünde bulunan bir yerde belediye kurulabilmesi için önce köy ihtiyar kurulunun bir tutanakla ya da seçmenlerin en az yarısından çoğunun o yerin en büyük mülki amirine başvurmaları gerekir. Ayrıca vali de o yerde bizzat belediye kurulmasını gerekli görebilir. Bunun yanısıra son nüfus sayımında nüfusu 2000'i aştığının nüfus müdürlüğünce doğrulanması ve bu belgenin de başvuruya eklenmesi gerekir. Bu husustaki tutanağı alan vali konuyu il genel meclisine götürür. Meclis, kurulması istenilen belediyenin mahalli hizmetlere yetip yetmeyeceği konusundaki görüşlerini bildirir. Meclis kararı valinin de görüşü alınarak İçişleri Bakanlığına sunulur. Danıştayın bu konudaki kararı ve Cumhurbaşkanının onayı ile belediyenin kurulması işlemleri tamamlanmış olur ⁽¹⁾.

(1) Halil NADAROĞLU, Mahalli İdareler (Dördüncü Basım, Beta Basım - Yayın - Dağıtım A.Ş.

Ülkemizde belediyeler halka en yakın kuruluşlar olarak bilinmektedir. Bunun nedeni ise belediyelerin yapmakla görevli olduğu işlerin büyük bir kısmının halkın günlük yaşantısı ile yakından ilgili olmasıdır. Belediyeler belli bir beldede yerleşmiş olan toplumun yaşantısını önemli bir şekilde etkileyen sağlık, temizlik, kültür, eğlence, dinlenme ve çevrenin korunması gibi görevleri üstlenmişlerdir. Bir belediye idaresinin çevreyi ağaçlandırması park ya da bahçeler açması, sinema salonları veya tiyatrolar kurması, kütüphaneler açması bu görevlere örnek olarak verilebilir. Bu yüzden belediyeler ülkemizde halka en yakın kuruluşlar olarak bilinmektedir. Gerçekten bir belediye sınırları içinde yaşayan halkın sevinci ya da üzüntüsü sözü geçen konulardaki hizmetlerin büyük ölçüde yerine getirilip getirilmemesine bağlıdır.

Ayrıca konuya şu açıdan da yaklaşmak mümkündür. Bütün toplumlarda devletin yanısıra ulusal sınırlar içerisinde oluşan irili ufaklı yerleşim birimleri vardır. Bunlardan bazılarında örnek olarak belediyeler gösterilebilir. Belediye sınırları içinde yaşayan halkın bölgesel nitelikteki ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçların bir an için merkezi idare tarafından karşılanmaya çalışıldığını düşünelim. Bu düşünce ilkbakışta bir an için olumlu gelse de tarihsel gelişim seyri içinde konuyu ele aldığımız zaman merkezi idarenin görevlerinin bu gelişime paralel olarak artmasının sonucunda bölgesel nitelikteki ihtiyaçları karşılamada belediyelere nazaran etkisiz olmuşlardır ki bu durum çok doğaldır. Çünkü mahalli idareler bölgesel nitelikteki ihtiyaçlara sadece o bölgede hizmet verdikleri için daha iyi cevap verebilmektedirler. Halk' da bu durumun farkına varmış ve böylece mahalli idareler hem halka en yakın kuruluşlar olarak görülmüş hem de ortaya çıkması kesinlikle gerekli birer kuruluş olmuşlardır.

Belediye sınırları içinde yaşayan görevleri belediyeler tarafından konmuş olan kurallara uymaktır. Bunun yanısıra vergi, resim, harç, ücret ve vb. gibi mali yükümlülüklerini yerine getirmektedirler. Bu görevlerini yerine getiren belde sakinleri

belediyenin kendisine ait görevleri yerine getirmesini istemek ve beklemek hakkına sahip olacaklardır.

2. BELEDİYELERİN GÖREVLERİ

Belediyeler beldenin ve belde sakinlerinin mahalli nitelikteki müşterek ihtiyaçlarını karşılamakla görevlidirler. Belediyeler belde ve belde sakinlerini sağlık ve refahını temin, beldenin düzenini korumak gibi bir önceki bölümde de bahsedilen görevlerini yerine getirerek müşterek ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar.

Belediyelerin görevleri, 1930 yılında çıkartılan ve halen geçerli olan 1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinde 77 fıkra halinde gösterilmiştir. Bu görevlerden bazıları tüm belediyeler için zorunlu iken, bazı belediyeler için ihtiyaridir. Şöyle ki : bazı hizmetler geliri 50.000 TL'den fazla olan belediyeler için, bazıları geliri 200.000TL'den fazla olanlar için bazıları da geliri 500.000 TL'den fazla olan belediyeler için zorunlu tutulmuştur. Şunu da belirtmek gerekir ki batıdaki örneklerine benzer bir şekilde modern bir şekilde belediyeler kurmak hevesiyle bir çok görevler verilmiş ve bu görevler gelir kaynakları, personel sayısı ve kalitesi, örgütsel yapı gibi önemli olan bir takım özellikler göz ardı edildiği için gerçekleştirilememişlerdir. Biraz önce bahsettiğimiz zorunlu ve isteğe bağlı görevler belirlenen para miktarlarının değiştirilmemesi nedeniyle hükmünü yitirmiştir. Günümüzde ne 50.000 TL'nin ne 200.000 TL'nin, ne de 500.000 TL'nin önemi kalmamış ve bu yüzden 15. maddede sayılan 77 fıkra halindeki bütün görevler her belediye için zorunlu bir hale gelmiştir.

Bu sayılan görevlerin dışında yine 1580 sayılı kanununun 19. maddesine göre belediyeler :

- Belediyeler kendilerine kanunla verilen görevleri yerine getirdikten sonra belde halkının mahalli nitelikteki ortak ihtiyaçlarını yerine getirmek için bir takım girişimlerde

bulunabilirler.

- Belediye sınırları içinde yaşayanların sağlığını, esenliğini ve refahını temin ve dñzenin bozulmasını engellemek amacıyla kanunun verdiği yetkiye dayanarak emir vermek, yasaklar koymak ve uygulamak bunlara uymayanları cezalandırmak yetkisine sahiptirler.

- Belediyeler kendi sınırları içinde su, elektrik, havagazı, tramvay, otobñs, kentiçi gñl, nehir, kñrfez ve çevre kıyılarında yolcu taşımacılığı yapmak hak yetki ve imtiyazına sahiptirler. Belediyeler bu hizmetleri bizzat kendileri yapabilecekleri gibi devletçe öngörñlen şartlara uygun olmak şartı ile günümüzde de örnekleri olduğu gibi özelleştirilebilirler.

- Belediye sınırları içinde belli bölgeler arasında otobñs, minibñs, otogar, tñnel, traleybñs işletmek ve mazbahalarda kesilen etleri ücret karşılığında satış yerlerine nakletmek hakkı sadece belediyelere aittir.

Görñldñđü gibi belediyelerin görevleri ilk bakışta sınırları tutulmuş görünse de 19. madde ile belediyelerin hizmet vereceği alanlar oldukça genişletilmiştir.

3. BELEDİYELERİN ORGANLARI

Belediyelerin üç organı vardır. Bunlar ;

- Belediye Başkanı
- Belediye Meclisi
- Belediye Encümenidir

Bu organlardan Belediye Meclisi ile Belediye Encümeni karar organları olup

Belediye Başkanı yürütme organıdır. Şimdi bu üç organ hakkında bilgi vermeye çalışalım;

3.1. Belediye Başkanı

1963 yılında çıkartılan 307 sayılı kanun gereğince belediye başkanları seçimle işbaşına gelmektedirler. 1963 yılından önceki dönemlerde belediye başkanları seçimle değil de belediye meclis üyelerinin kendi aralarından seçtikleri bir kişi olabiliyordu. Hatta belediye meclis üyeleri bu seçecekleri kişileri dışarıdan birisi olarak da gösterebiliyorlardı. Ancak daha sonra yukarıda da bahsettiğimiz gibi 307 sayılı kanunun kabul edilmesiyle belediye başkanlarının beldedeki seçmenler tarafından çoğunluk sistemine göre seçilmeleri esası getirilmiştir. Ve 1963 yılından bu yana belediye başkanları seçimle işbaşına gelmektedirler.

3.2. Belediye Meclisi

Konumuzun başında da belirtildiği gibi iki karar organından birisi olan belediye meclisi Belediyeler Kanununun 20. maddesine göre belde halkı tarafından seçilerek oluşturulur. Ve 5 yıl süreyle görevlerini sürdürürler. Belediye meclis üyelerinin sayısı o beldenin nüfusuna göre 9 ile 55 kişi arasında değişiklik göstermektedir.

Belediye meclisinin iki tür toplantısı vardır. Bunlardan birincisi olağan toplantılar, ikincisi ise olağanüstü toplantılardır. Olağan toplantılar her yıl Ekim, Şubat ve Haziran aylarında 3 kez yapılır. Bu toplantılardan Ekim ayında yapılan olağan toplantı bütçe görüşmelerine rastlandığı için süresi 30 gündür. Diğer toplantıların ise süresi 15 gündür. Ancak işlerin bitmemesi halinde vali sebepleriyle birlikte durumu İçişleri Bakanlığı'na ileterek toplantı süresini 15 günü aşmamak üzere uzatabilir.

Önemli veya acele bir işin ortaya çıkması durumunda ise belediye meclisi

olağanüstü olarak toplanır. Bu tür toplantıların yapılabilmesi için ya belediye başkanının yazılı çağrısı ya da meclis üyelerinden üçte birinin gerekçeli önerisi ya da valinin daveti gereklidir ⁽²⁾.

3.3. Belediye Encümeni

Belediye Encümeni belediye meclisinin kendi aralarında seçtikleri üyelerle belediyenin daire başkanlarından oluşmaktadır. Ancak Belediye Encümeninde atama yoluyla gelen üyeler çoğunluktadır. Çünkü belediyeler kanununun 77. maddesine göre belediye meclisince seçilecek üyelerin sayısı, atama ile gelecek üyelerin sayısından fazla olamaz.

Belediye Encümeni karar organı olarak 2 fonksiyon içermektedir. Bunlardan ilki kanunla ve doğrudan doğruya belirlenen ve encümenin yetkisi dahilinde bulunan kararlardır. Örneğin yolcu taşıma araçlarının tarifelerinin saptanması gibi. Bunun yanı sıra bir ikinci fonksiyonu ise belediye meclisinin toplantı halinde bulunmadığı zamanlarda belediye meclisinin görevlerini de üstlenerek kanunlarla belediye meclisine verilen görevleri onun adına yerine getirmektir.

4. BELEDİYELERİN MALİ YAPISI

4.1. Belediyelerin Giderleri

Belediyelerin giderleri, kanunla bu kuruluşlara verilen görevlerin gerçekleştirilebilmesi için belediye bütçesi ile yetki sınırı içinde belediye gelirlerinden harcanan paraları ifade eder.

Belediye giderleri zorunlu ve isteğe bağlı giderler olmak üzere 2 kısımdan

⁽²⁾ Age, s.317

oluşmaktadır. Zorunlu giderler belediyelerin yapmakla zorunlu oldukları görevlerinin ve hizmetlerinin karşılığı olarak her yıl bütçeye konulan giderlerdir. Belediyelerin zorunlu giderleri 1580 sayılı Belediyeler Kanununun 117. maddesinde belirtilen 16 fıkradan oluşmaktadır. Bunlardan bazılarını sayacak olursak ; belediye zabıtası ve itfaiye masrafları, su, lağım tesisatı ve işletme masrafları, mezarlıkların tesisi ve korunması için yapılan masraflar gibi giderleri zorunlu giderlerden bazılarını oluşturmaktadır.

İsteğe bağlı giderler ise gerçekleştirilmesi belediyelerin isteğine kalmış işleri karşılamak üzere bütçeye konulan giderlerdir. Belediyelerin isteğe bağlı giderleri yine 1580 sayılı kanununun 118. maddesinde belirtilmiştir. Bu maddeye göre zorunlu görevler yerine getirilmedikçe ihtiyari görevler için bütçeye gider ayrılamaz.

Belediye giderleri konusu incelenirken üzerinde önemle durulması gereken bir konuda gün geçtikçe belediye giderlerinde görülen önemli artışlardır. Bu artışlar mekezi idarenin giderlerindeki artışa oranla belki daha düşüktür ama önemli olan artışlardır.

Şöyle ki belediyeler devlete bağlı olan kuruluşlardır. Devlet kamu harcamalarında bir artış olduğu zaman bu artışı çeşitli şekillerde karşılayabilir. Yani sadece bütçede öngörülen gelirlere bağlı değildir. Örneğin vergi oranlarında yapılacak olan artışlar kamu harcamalarındaki artışları karşılayabilecektir. Ancak siyasi otorite halkın tepkisini çekmemek için bir başka deyişle oy kaybı endişesiyle böyle bir yola her zaman başvuramaz. Zaten kamu giderlerindeki her artışında vergi oranlarında yapılacak olan artışlarla karşılanması beklenemez. Bir başka örnek ise devletin borçlanmasıdır. Devlet kamusal giderlerindeki artışları borçlanma yoluyla karşılayabilir. Belediyelere oranla devletin borçlanma araçları daha fazladır. Dış kaynaklı borç alınabilir, hazine bonusu ve devlet tahvili çıkartılarak iç piyasadan borçlanma yollarına gidilebilir. Ancak buna

karşın belediyelerin bu şekildeki borçlanma yetkileri yoktur. Bu nedenle belediye giderlerindeki artışları belediyeler mevcut gelirleri ile karşılamak zorunda bırakılmışlardır.

Belediye giderleri bezen de kendi yetki organlarının iradeleri dışında başka otoritelerin aldıkları kararlar sonucunda da artabilmektedir. Belediyelerin bu tür otoritelerin kendilerine yeni yükümlülükler getiren kararlar karşısında yapabilecekleri bir şey yoktur. Belediyeler 1981 yılına kadar çeşitli merkezi idare kuruluşlarına pay vermek zorunda bırakılmışlardır. Örneğin belediyeler 1981 yılına kadar İller Bankasına %5, korunmaya muhtaç çocuklar birliklerine ise %1 pay ayırmışlardır.

4.2. Belediye Gelirleri

4.2.1. 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanununa Göre Elde Edilen Gelirler

Bu kanuna göre belediye gelirleri, belediye vergileri, belediye harçları ve harcamalara katılma paylarından oluşmaktadır. Şimdi bunları sırasıyla inceleyelim.

BELEDİYE VERGİLERİ

- İlan ve Reklam Vergisi :

Belediye sınırları içinde yapılan her türlü ilan, reklam, ilan ve reklam vergisine tabidir. İlan ve reklam vergisinin mükellefi yurt dışından gönderilen ilan ve reklamlar dahil olmak üzere ilan ve reklamı kendi adına yapan veya yaptıran gerçek veya tüzel kişilerdir. İlan ve reklam işini kendine meslek olarak edinen kişiler, başkaları adına yaptıkları ilan ve reklamlara ait vergileri mükellefler adına ilgili belediyeye yatırmaktan sorumludur.

- Eğlence Vergisi :

Belediye sınırları içinde yer alan eğlence işletmelerinin faaliyetleri eğlence vergisine tabidir. Bu eğlence yerleri sinema, tiyatro, opera, bale, spor müsabakaları, konserler, lunaparklar olarak sayılabilir. Bu verginin mükellefi ise eğlence yerlerini işleten gerçek veya tüzel kişilerdir.

- Haberleşme Vergisi :

Belediye sınırları içinde posta, telgraf, telefon işletmesi tarafından tahsil edilen telefon, teleks, faksimili ve data ücretleri (tesis, devir ve nakil ücretleri hariç) haberleşme vergisine tabidir.

Haberleşme vergisinin mükellefi telefon, teleks, faksimili ve data ücretlerini tahsil eden Posta, Telefon, Telgraf idaresidir.

- Elektrik, Havagazı, Tüketim Vergisi

Belediye sınırları içinde elektrik ve havagazı tüketimi Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisine tabidir. Elektrik ve havagazı tüketenler bu vergiyi ödemekle yükümlüdürler. Elektrik ve havagazı dağıtan kuruluşlar satış bedeli ile birlikte bu verginin de tahsilinden ve ilgili belediyeye yatırılmasından sorumludurlar.

- Yangın ve Sigorta Vergisi

Belediye sınırları içinde kalan menkul ve gayrimenkul mallar için yapılan yangın sigortaları dolayısıyla alınan primler yangın sigortası vergisine tabidir. Yangın sigorta vergisini sigorta şirketleri ödemekle yükümlüdür.

- Çevre Temizlik Vergisi

Belediye sınırları içinde kalan, belediyelerin katı atık toplama ile kanalizasyon hizmetlerinden yararlanan konut, işyeri ve diğer şekillerde (boş olarak bulunduranlar dahil) kullanılan binalar, çevre temizlik vergisine tabidir. Çevre temizlik vergisinin mükellefi, binaları her ne şekilde olursa olsun kullanan gerçek veya tüzel kişilerdir. Boş olarak tutulan binalarda mükellef, sahibi veya sahibi gibi tasarruf edenlerdir.

BELEDİYE HARÇLARI

2464 sayılı kanunun 2. kısmı Belediyeler Harçlarını içermektedir. Buna göre Belediye Harçları şunlardır :

- İşgal Harcı

Belediye sınırları içinde bulunan aşağıdaki yerlerden herhangi birinin satış yapmak veya başka amaçlarla ve yetkili merciden usulüne uygun izin alınarak geçici olarak işgal edilmesi, işgal harcına tabidir.

- Pazar veya panayır kurula yerlerin, meydanların, mezat yerlerinin her türlü mal ve hayvan satıcıları tarafından işgali

- Yol, meydan, pazar, iskele, köprü gibi umuma ait yerlerden bir kısmının herhangi bir amaç için işgali,

- Motorlu kara taşıtlarının park edilmeleri için İl Trafik Komisyonları'nın olumlu görüşü alınarak belediyelerce şehir merkezlerinde tesis edilen ve işletilen mahallerin çalışma saatleri içinde, taşıtlar tarafından işgal edilmesi (Bisiklet ve motorsikletler hariç).

Yukarıda sayılan yerlerin izinsiz işgali mükellefiyeti kaldırmaz.

- Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsatı Harcı

Hafta tatili ve ulusal bayram günlerinde çalışmalarını belediyelerce izne bağlı işyerlerine ruhsat verilmesi, tatil günlerinde çalışma ruhsatı harcına tabidir.

- Kaynak Suları Harcı

Özel kaplarla doldurulup satılacak olan kaynak sularının belediyelerce denetlenerek, hangi kaynaklara ait olduklarını gösterecek şekilde bu kaplara özel işaret konulması kaynak suları harcına tabidir.

- Tellallık Harcı

Belediye sınırları içinde belediyelere ait hal, balıkhane, mezat yerleri ve ilgilinin isteğine bağlı olarak belediye tellalı bulunduran sair yerlerde gerçek veya tüzel kişiler tarafından her ne şekilde olursa olsun, her çeşit menkul ve gayrimenkul mal veya mahsüllerin satışı tellalık harcına tabidir.

- Hayvan Kesimi, Muayene ve Denetleme Harcı

Belediye sınırları içinde belediyelerce veya yetkili mercilere verilen izne dayanılarak özel kişi ve kuruluşlara tesis edilen mazbahalarda kesilen hayvanların kesim öncesi ve sonrası muayenesi veya belediye sınırları dışında kesilmiş olup ta belediye sınırı içinde satışa arz edilecek etlerin sağlık bakımından muayene edilmesi ve denetlenmesi, hayvan kesimi Muayene ve Denetleme Harcına tabidir.

- Ölçü ve Tartı Aletleri Muayene Harcı

Ölçü ve tartı alet ve vasıtaları ile ölçeklerin ilgili kanun ve tüzük hükümlerine göre

belediyelerce damgalanması ölçü ve tartı aletleri Muayene Harcına tabidir.

- Bina İnşaat Harcı

Belediye sınırları içinde yapılan her türlü bina inşaatı (ilave ve tadiller dahil) inşaat ve tadilat ruhsatının alınması bina inşaat harcına tabidir. İnşaata ruhsatsız başlanması halinde harç alacağı doğmuş sayılır.

- Kayıt ve Suret Harcı

Belediyeler ve belediyelere bağlı müesseselerden istenecek her türlü kayıt suretiyle gayrimenkullerle ilgili harita, plân ve krokilerin suretleri, Kayıt ve Suret Harcı'na tabidir.

- İmar İle İlgili Harçlar

İmar mevzuatı gereğince aşağıda belirtilen harçlar belediyece tahsil olunur. Parselasyon işlemleri "Parselasyon Harcına", verilecek tevdi ve tevhid kararları "İnfaz ve Tevhid Harcına", zemin ve yol kanal açma izni verilmesi, yapım ve yıkım artığı malzeme ile toprak kazısının taşınması için belediyelerce yer gösterilmesi ve bu yerlerin tesviyesi "Zemin Açma İzni ve Toprak Harfiyatı Harcına", proje tasdik işlemleri "Plân ve Proje Tasdik Harcına", yapı kullanma izni verilmesi işleri "Yapı Kullanma İzni Harcına" tabidir.

- İşyeri Açma İzni Harcı

Belediye sınırları içinde bir işyerinin açılması İşyeri Açma İzni Harcına tabidir.

- Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcı

Mevzuat gereğince alınması zorunlu veya isteğe bağlı ve belediyeler veya onlara bağlı kuruluşlar tarafından düzenlenerek ilgisine verilecek; muayene ve sağlıkla veya fenni konularla ilgili tahlillere ilişkin olup ta bu konuda ayrıca harca tabi tutulmamış olan ruhsatlar, rapor ve belgeler, Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcına tabidir.

- Sağlık Belgesi Harcı

Yaptıkları işler ve gördükleri hizmetler dolayısı ile özel mevzuatı gereğince belediyelerden sağlık belgesi almak mecburiyetinde olan kişilere verilecek bu tür belgeler ile bunların belli aralıklarla yenilenmeleri Sağlık Belgesi Harcına tabidir.

HARCAMALARA KATILMA PAYLARI

2464 sayılı kanunun 3. kısmını oluşturan harcamalara katılma payları üç grupta incelenmektedir. Şimdi bu grupları sırasıyla inceleyelim;

- Yol Harcamalarına Katılma Payları

Belediyelerce veya belediyeye bağlı müesseselerce inşa, tamir ve genişletilmeye tabi tutulan yolların iki tarafında bulunan veya başka bir çıkışı olmaması dolayısı ile bu yoldan yararlanan gayrimenkul sahiplerinden yol harcamalarına katılma payı alınır. Yolların kaldırımlardan da dahil olmak üzere 15 metreden fazla genişliklerine düşen giderler belediyelere ait olup harcamalara katılma payına konu olmaz.

- Kanalizasyon Harcamalarına Katılma Payı

Belediyelerce veya belediyeye bağlı müesseselerce kanalizasyon tesisi yapılması ve mevcut tesislerin sıhhi ve fenni şartlara göre ıslah edilmesi halinde bunlardan

faýdalanan gayrimenkullerin sahiplerinden kanalizasyon harcamalarına katılma payı alınır.

- Su tesisleri Harcamalarına Katılma Payı

Belediyelerce veya belediyeye bağlı müesseselerce beldede su tesisleri yapılması ve mevcut şebeke tesislerinin tevsii ve ıslahı halinde dağıtımın yapıldığı saha dahilindeki gayrimenkullerin sahiplerinden su tesisleri harcamalarına katılma payı alınır.

4.2.2. Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Alınan Paylar

Çeşitli vergilerden belediyelere pay verilmesini ve esasları 1981 öncesine kadar giden kanunların dağınık olan hükümleri 2380 sayılı kanunla toplanmış ve vergi gelirleri tahsilat toplamı üzerinden belediyelere pay verilmesi esası getirilmiştir.

Payın tahakkuk üzerinden değil de tahsilat toplamı üzerinden hesaplanması bu kanunun gerçekçi olduğunu gösteren özelliklerden birisidir. Bu kanunun bazı hükümleri kabulünden bu yana değiştirilmiş olup en son yapılan değişikliklere göre görünüşü şöyle olmuştur. Genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamı üzerinden belediyelere % 9.25 oranında pay verilmesi uygun görülmüştür. Bu rakamın % 6'sı son nüfus sayımının sonuçlarına göre İller Bankası aracılığıyla Büyükşehir Belediyesi dışındaki belediyelere, geriye kalan %3.25'lik rakamın %3'ü belediyeler fonuna, %0.25'lik kısım ise İller Bankasında açılacak Mahalli İdareler fonu altındaki hesapta toplanacaktır⁽³⁾. Ancak günümüzde belediyelere %9.25 değil de %8.55 oranında pay verilmektedir. Bu rakamın % 6'sı nüfus sayımı sonuçlarına göre belediyelere %2.30 belediye fonuna, % 0.25 mahalli idareler fonuna gönderilir.

⁽³⁾ Belediyeler ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun (2380 S.K.), md.1; 1981

4.2.3. Emlâk Vergisi

En eski vergilerden birisi olan emlâk vergisi gerçek veya tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan bina ve araziden alınan özel nitelikte bir servet vergisidir ⁽⁴⁾.

Tanımdan da anlaşılacağı gibi emlâk vergisini bina ve arazi vergisi olmak üzere iki bölümde inceleyebiliriz;

Bina Vergisi :

Türkiye sınırları içinde bulunan binalar bu kanun bütün hükümlerine tabidir. Bina vergisini binanın sahibi varsa intifa hakkı sahibi, her ikisi de yoksa binaya sahip gibi tasarruf edenler ödemektedir. Bir binaya müşterek sahip olma halinde ise sahipler hisseler oranında mükelleftirler⁽⁵⁾.

Arazi Vergisi :

Türkiye sınırları içinde bulunan arazi ve arsalar bu kanunun hükümlerine göre arazi vergisine tabidir.

Arazi vergisini arazinin maliki, varsa intifa hakkı sahibi, her ikisi de yoksa araziye sahip gibi tasarruf edenler ödemektedirler. Bir araziye müşterek sahip olma halinde sahipler hisseleri oranında mükelleftirler⁽⁶⁾.

Emlâk Vergisi genellikle yerel idareler tarafından tahsil olunur. Çünkü yerel idareler kendi sınırları içinde kalan bina ve arsalarla daha iyi nüfuz edebilirler.

⁽⁴⁾ Salih TURAN, Vergi Teorisi ve Politikası (Dördüncü Basım, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1993) s.293

⁽⁵⁾ Emlâk Vergisi Kanunu (1319 S.K.) Md. 3; 1970

⁽⁶⁾ Age, s.103

4.2.4. Bağış ve Yardımlar

Türkiye'deki belediyelerin bağış yolu ile düzenli bir biçimde finanse edilmeleri yöntemi yasal açıdan henüz gerçekleşmemiştir. Dolayısı ile bu konuda bir kurumlaşma olmadığı gibi kanunlarda da bu konuya ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır.

Ancak, yasal bir zorunluluğun olmamasına rağmen düzensiz bir şekilde de olsa zaman zaman belediyelerin mali sıkıntı içerisine düşmelerinin sonucunda merkezi idarenin yardımlarını görmek mümkündür. Merkezi idarenin yaptığı bağışlar düzensiz veya yetersiz de olsa, ihtiyaçları bir ölçüde karşılar.

Merkezi idare tarafından belediyelere yapılan yardımın bir diğer şekli de bazı belediyeler için İller Bankasına yapılan hazine yardımlarıdır. Özellikle yeni kurulan belediyeler, alt yapı tesislerinin gerçekleştirilmesi için İmar ve İskan Bakanlığı emrindeki Belediyeler Fonundan yararlanmışlar ve sözü geçen bankaya borçlanmışlardır. Merkezi idare bir süre sonra borçlanma kabiliyetini kaybeden bu belediyelere yapılmış olan hizmetlere karşılık İller Bankasına ya hazine yardımı kalmış ya da sözü geçen borçları silmek veya uzun vadeli hale getirmek zorunda kalmıştır⁽⁷⁾.

Bir de bunların dışında belde sınırları içinde yaşayan belde sakinlerinden herhangi bir işin yapılabilmesi için bağış ve yardım toplanabileceği gibi bazı hayırsever kişilerde karşılıksız olarak belediyeye bağış veya yardımda bulunabilirler.

4.2.5. Borçlanmalar

Belediyeler bir kamu tüzel kişisi olarak borçlanma yolu ile de gelir sağlayabilirler.

⁽⁷⁾ NADAROĞLU, age. s.338.

Belediye Kanununun 70. maddesinin 3. fıkrasına göre Belediye Meclisleri borç alma ya da borç verme yetkisine sahiptirler. Bu konuda borç alma ve verme yetkisini konu, ödeme şekli, miktar veya ödeme süresi gibi yönlerden kısıtlayan bir hüküm yoktur. Buna göre belediyeler sermaye piyasasından, para piyasasından, gerçek veya tüzel kişilerden borç alabilmektedirler. Ama ülkemizde ne para ne de sermaye piyasalarının durumu ne de belediyelerin itibarı sözü geçen durumun gerçekleşmesini yani belediyelerin sayılan alanlardan borçlanmasını engellemektedir. Bu yüzden belediyelerin borçlanmalarında kullandıkları tek kaynak bir takım istisnaların dışında İller Bankalarıdır. İller Bankası kendi kanunlarında öngörülen hükümler gereğince belediyelerin mahalli kamu hizmetleri ile ilgili tesisleri, yapıları ve diğer işlerini yapmalarını kolaylaştırmak, kent kasaba ve köylerin kuruluş ve imar yolundaki plân ve programların gerçekleştirilmesini desteklemek amacıyla kendi tüzüğünde yazılı esaslar çerçevesinde borç vermektedir⁽⁸⁾.

Bunların dışında belediyeler merkezi idarenin de onayını almak şartıyla dış kaynaklı borçlanma yapabilir. Ancak iç piyasadan bile borçlanamayan belediyeler dış borçları istedikleri kadar alamayabilirler.

4.2.6. Emlâk Gelirleri

Her belediyenin belde sınırları içerisinde belediyeye ait emlâk bulunabilir. Bu emlaklar arazi ya da bina şeklinde olabilir. Bu arazi ya da binaların gerçek ya da tüzel kişilere kiralanması veya satılması durumunda belediye bir gelir elde etmiş olur. Bu elde edilen gelirler emlâk gelirleri sınıfına girmektedir.

⁽⁸⁾ A.g.e., s.339

4.2.7. Ekonomik Faaliyetler Sonucunda Elde Edilen Gelirler

Daha önce de belirttiğimiz gibi 1580 sayılı kanununun 18. maddesine göre belediyeler üzerlerine düşen görevlerini yerine getirdikten sonra belde halkının ortak nitelikteki ihtiyaçları doğrultusunda başka faaliyetlerde bulunabilirler. İşte bu faaliyetlerden birisi belediyelerin girişmiş oldukları ekonomik faaliyetlerdir. Bazı belediyeler ulaşım sektöründe, bazı belediyeler süpermarketçilik alanında, bazıları asfalt yapımı ve benzeri alanlarda ekonomik faaliyetlerde bulunarak gelir elde edebilirler. Bu şekilde ekonomik faaliyetlerde bulunan işletmelere Belediye İktisadi Teşebbüsü (BİT) adı verilmektedir. İlerdeki bölümlerde (BİT) leri daha ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

5. BELEDİYE BÜTÇELERİ

Ayrı bir tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar olan belediyelerin her birinin doğal olarak ayrı birer bütçeleri vardır. Genel bütçenin bir kanun olmasına karşılık belediye bütçeleri bir kararnamedir. Bu kararname belediye gelirlerinin toplanmasına ve harcamaların yapılmasına izin verir.

Belediye bütçeleri Belediye Başkanı tarafından hazırlanarak encümene gönderilir. Belediye encümeni bütçeyi bir ay için de incelemekle görevlidir. Hazırlanıp incelenen bütçe gerekçesi ile birlikte belediye meclisine gönderilir. Meclis tarafından kabul olunan belediye bütçeleri mahallin en büyük mülki amirinin onayı ile kesinlik kazanır.

Bütçeyi tastike yetkili makam bütçenin kendisine gelmesinden itibaren en geç bir hafta içinde bütçeyi onaylamak zorundadır. Süresi içinde onaylanmayan bütçeler kendiliğinden onaylanmış sayılır.

Bütçeyi tastidike yetkili olan makam bütçeyi aynen veya tadilen tasdik edebilir. İdari vesayet makamının ne gibi değişiklikler yapabileceği Belediye Kanununun 123. Md.

belirtilmiştir. Buna göre tasdike yetkili makam örneğin bütçeye konulmayan zorunlu giderlere ait tahsilatı ilaveye ya da belediyenin tahsile yetkili olmadığı gelirleri çıkarmaya (büteye böyle bir gelir konmuşsa) yetkilidir.

6. BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYELERİ

6. 1. Genel Açıklamalar :

27.06.1984 tarihli 3030 sayılı kanun ile Büyükşehir Belediyeleri kurulmuştur. Büyükşehir Belediyelerinin kurulmasındaki amaç aynı kanunun 1. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre bu kanunun amacı Büyükşehir Belediyelerinin hukuki statüsünü, hizmetlerin plânlı, programlı, etkin ve uyum içinde yürütülmesini sağlayacak bir şekilde düzenlemektir. Bu kanunda sözü geçen deyimleri de açıklamak yerinde olacaktır.

Büyükşehir : Belediye sınırları içinde birden fazla ilçe bulunan belediyelere Büyükşehir Belediyesi denir.

İlçe Belediyesi : Büyükşehir belediye sınırları içinde kalan ilçelerde kurulan belediyelere denir.

Bütün şehir ve ilçe belediyelerin görevleri 3030 sayılı kanunun 6. maddesinde 15 fıkra halinde gösterilmiştir. Büyük şehir ve ilçe belediyeleri daima aralarında koordinasyonu kurarak düzenli bir şekilde çalışmak zorundadır. Aksi takdirde verilen hizmetlerde bir birliğin sağlanması mümkün olmaz.

6.2. Büyük Şehir Belediyesinin Organları

Büyük Şehir Belediyesinin organlarını da 3 grupta incelemek mümkündür.

- Büyük Şehir Belediye Meclisi
- Büyük Şehir Belediye Encümeni

- Büyük Şehir Belediye Başkanı

6.2.1. Büyük Şehir Belediye Meclisi

Büyük Şehir Belediye Meclisleri belediye sınırları içinde kalan ilçe seçim çevreleri için tespit edilen belediye meclisleri üye sayısının her ilçe için beşte biri alınmak suretiyle bulunacak toplam sayı kadar üyeden oluşur. Ayrıca İlçe Belediye Başkanları Büyük Şehir Belediye Meclisinin tabii üyeleridir. Bu meclisin süresi beş yıl olup, Kasım, Mart ve Temmuz aylarında yılda 3 kez toplanır ve gündemdeki maddeleri görüşür.

6.2.2. Büyük Şehir Belediye Encümeni

Büyük Şehir Belediye Encümenin Başkanı, Büyük Şehir Belediye Başkanıdır. Üyeleri ise Büyük Şehir Belediyesinin genel sekreteri ile İmar, Fen, Hukuk vb. atama yol ile işbaşına gelmiş idari hizmet birimlerinin başkanlarıdır. Seçimle işbaşına gelen üyelerin yer almadığı encümen, meclisin toplantı halinde olmadığı zamanlarda onun yerine karar alabilmek yetkisine sahiptir.

6.2.3. Büyük Şehir Belediye Başkanı

Belediye ve İlçe Belediye Başkanları beş yıllık süre için beldede oturan seçmenler tarafından seçilirler. Büyük Şehir Belediye Başkanı büyük şehrin tüzel kişiliğini temsile der. Büyük Şehir Belediyelerinde bir de başkanın adına ve onun sorumluluğu altında başkanın görevlerini yerine getiren genel sekreter bulunur. Genel sekreter Büyük Şehir Belediye Başkanının önerisi üzerine İçişleri Bakanı tarafından atanır.

7. BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYELERİNİN MALİYESİ

7.1. Büyük Şehir Belediyesinin Gelirleri

Büyük Şehir Belediyelerinin gelirleri 3030 sayılı kanunun 18. maddesinde belirtilmiştir. Bu maddeye göre Büyük Şehir Belediyelerinin gelirleri şunlardır :

- 2.2.1981 tarih ve 2380 sayılı Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden pay verilmesi hakkında kanun ile ek ve tadillerine göre Genel Bütçe Vergi Gelirleri tahsilat toplamı üzerinden ilçe belediyelerine verilmesi gereken paylardan Bakanlar Kurulunca belirlenecek oranlar dahilinde ayrılarak İller Bankasına gönderilecek pay. Bu pay %35 olarak belirlenmiştir.

- Büyük Şehir Belediyesinin bulunduğu il merkezinde yapılan genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamı üzerinden gelir saymanlarınca hesaplanıp ertesi ayın sonuna kadar ilgili Büyük Şehir Belediyesine yatırılacak % 3 pay,

- 26.5.1981 tarih ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununda yer alan nispet ve esaslara göre tahsil olunacak elektrik ve havagazı tüketim vergisi,

- Büyükşehir Belediyelerine sosyal ve kültürel tesisler ile spor, eğlence ve dinlenme yerleri ve yeşil sahalar içinde tahsil edilecek hertürlü belediye vergi, resim ve harçları,

- 6. maddenin A fıkrasının C bendinde belirtilen alanlardaki ilân asma yerleri, elektrik direkleri, büfeler ve tercihli yollardaki bariyerlere her türlü ilân ve reklamların vergileri ile asma, tahsis ve bakım ücretleri,

- Hizmetlerin Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılması şartı ile 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununda belirtilen nispet ve esaslara göre yol, su ve kanalizasyon

harcamalarına katılma payları,

- Kamu İdare ve Müesseselerin yardımları,
- İç ve dış borçlanmalar ile tahvil ve hisse senedi gelirleri,
- Şartlı ve şartsız bağışlar,
- Büyükşehir Belediyesinin taşınır ve taşınmaz mal gelirleri,
- Yapılacak hizmetlere karşılık alınacak paralar,
- Büyükşehir Belediyesi İktisadi teşebbüslerinin safi hasılatından Büyük Şehir Belediye meclisince belirlenecek oranda alına hisseler,
- Diğer gelirler.

7.2. Büyükşehir Belediyesinin Giderleri

3030 sayılı kanununun 19. maddesine göre Büyükşehir Belediyesinin giderleri şunlardır :

- Bu kanunla verilen hizmet ve görevlerin gerektirdiği harcamalar,
- Bağlı kuruluşlara verecekleri sermaye ve yapacakları yardımlarla ortaklıklara katılma payları,
- Büyükşehir Belediyesi mallarının vergi, resim, harç ve sigorta giderleri,
- Diğer giderlerden oluşmaktadır.

8. BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYELERİNİN BÜTÇELERİ

Büyük Şehir dahilindeki tüm hizmetler Devlet Kalkınma Plânının ilke, hedef ve

sürelerine uygun olarak yapılacak plân ve programlara göre yürütülür.

Büyükşehir Belediyeleri ile ilçe belediyeleri bütçelerin hazırlanması ve uygulanmasında 1580 sayılı Belediye Kanununun ilgili hükümleri uygulanır.

Büyük Şehir Belediyeleri Bütçeleri doğrudan ilçe belediye bütçeleri ise Büyük Şehir Belediye meclisince, yatırım ve hizmetler arasında bütünlük sağlayacak şekilde aynen veya tadilen kabul edildikten sonra ilgili vali tarafından onaylanır.

Büyük Şehir ve İlçe Belediye Bütçeleri Büyük Şehir Belediye Meclisinde aynı toplantı döneminde ve birbiri arkasına görüşülerek karara bağlanır ve tek bir bütçe halinde bastırılır.

Büyük Şehir Belediye Meclisi, ilçe bütçelerini kabul ederken, vali, büyükşehir ve ilçe belediye bütçelerini onaylarken;

- Bütçe metnindeki, kanun tüzük ve yönetmeliklere aykırı madde ve ibareleri çıkarmaya ve değiştirmeye,

- Belediyelerin tahsile yetkili olmadığı gelirleri çıkarmaya veya kanuni yetki üzerindeki gelir tahminlerini normal ve kanuni hadde indirmeye,

- Yapılması görev olmayan hizmetler için konulmuş ödenekleri çıkarmaya,

- Bütçeye konulması kanunen zorunlu iken konulmamış ödeneklerini ve kesinleşmiş yönetim borçlarını eklemeye

- Yıllık yatırım programlarının gerçekleştirilmesi için gerekli ödenekleri eklemeye yetkilidir.

II. BÖLÜM

BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİ

1. BELEDİYELERE EKONOMİK ALANDA VERİLEN GÖREVLER :

Hepimizde bildiği gibi belediyelerin ekonomik hayatta önemli görevleri vardır. Ancak bu ekonomik faaliyetleri 2'ye ayırmak gerekmektedir. Birincisi 1580 sayılı belediye kanununun 15. maddesinde yer alan 77 fıkra halinde belediyenin görevleri hakkındaki bahiste bazı fıkralar vardır ki yani belediyelerin öyle görevleri vardır ki, bunlar direkt olarak ekonomik faaliyet niteliğindedir. İkincisi ise; belediyelerin şirketler kurmak yoluyla gerçekleştirdikleri ekonomik faaliyetlerdir. Şöyle ki; 15. maddenin 5. fıkrası beldede ölenleri sadece belediyelerce belirlenen merazlıklara gömdürmek ve mezar kazmak gibi görevlerden bahsetmektedir. Belediyeler bu görevlerini genellikle hatta çoğunlukla belli bir ücret karşılığında yaparlar. Ancak alınan bu ücret tabii ki kâr amaçlı olmayıp çok cüzzî bir miktardır.

Yine aynı maddenin 43. fıkrasında belirtildiği gibi ete, ekmeğe yaş meyve, sebze odun, mangal kömürüne kesin olarak ihtiyaç duyulduğu hallerde belediyelerin bunları tedarik etmesi ve tedarik ettikten sonra perakende olarak satması ve azami satış fiyatları belirlemesi, belli kâr haddi tesbit etmesi ayrıca bu malları satın alması, stok etmesi ve belli bir kâr haddi dahilinde satması ile hayatı ucuzlatacak tedbirler alması görevlerindedir. Bu maddede de açıkça belli olduğu verilen görevi ekonomik faaliyet olarak nitelendirmek asla yanlış olmaz.

15. maddenin 55. fıkrasında ise belediyeye ait eğlence tesisleri açıp işletmek belediyenin görevleri arasında belirtilmiştir. Eğlence tesisleri arasında park ve bahçeler olabileceği gibi, lokanta gazino, sinema ve tiyatrodan olabilir. Tabii ki böyle yerler açıldıktan sonra en azından maliyetin çok az üstünde yani ucuz denilebilecek

fiyatlarla belde sakinleri bu tip yerlerden yararlanacaklardır. İşte bu da bir ekonomik faaliyettir.

15. Maddenin 59. fıkrası ise yukarıda söylenenleri tamamlar niteliktedir. Bu fıkraya göre belediyelerin sinema, tiyatro, gazino, hayvanat bahçesi açıp işletmesi görevleri arasında gösterilmiştir.

15. maddenin 64. fıkrasında ise mezat salonları açmak ve işletmek belediyenin görevleri arasında sayılmıştır. Son olarak yine aynı maddenin 65. fıkrasında ise belediyelerin un ve inşaat malzemesi fabrikaları kurup işletebileceği belirtilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi 1580 sayılı kanunun 15 maddesiyle belediyeye verilen görevler arasında bazıları direkt olarak ekonomik faaliyet niteliğindedir. Ancak belediyeler bu görevlerini ifa ederlerken yani bu şekilde ekonomik faaliyetlerde bulunurlarken kâr amacı gütmemeleri gerekir. Çünkü belediyelere verilen görevlerdeki asıl amaç sosyal faydanın maximize edilmesidir.

Belediyelerin gerçekleştirdikleri ekonomik faaliyetlerin ikincisi ise belediyelerin şirketler kurmak yoluyla yaptıkları faaliyetlerdir. Bu şirketlere belediye iktisadi teşebbüsleri adı verilmektedir. Zaten 1580 sayılı kanunun 19. maddesinde Belediyeler üzerilerine düşen görevleri yerine getirdikten sonra halkın ihtiyaçları karşılayacak her türlü faaliyette bulunabilirler demektir. BİT'ler aynı özel şirketler gibi piyasada faaliyet göstermektedirler. Tek farklı yönleri ise BİT'lerdeki birinci amaç kâr elde etmek değil de toplumsal faydanın sağlanmasıdır. Kâr elde etmek amacı ikinci plânda tutulmuştur. Belediyelerin bu şekilde şirketler kurmaları son 10 - 12 yılda serbest pazar ekonomisi rüzgârlarının esmeye başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Daha önceleri piyasayı çeşitli tedbirlerle denetim altında tutmak isteyen belediyeler bu amaçlarını şirketler kurmak yoluyla rekabet ortamı yaratarak gerçekleştirmeye çalışmışlardır.

2. BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1. Ekonomik Faaliyetlerin Amaçları

Belediyeler tarafından yapılacak olan ekonomik faaliyetlerin çeşitli amaçları vardır. Bu amaçlardan bir tanesi ve hatta her faaliyetteki ilk amaç diyebiliriz ki bu da kamu yararı ilkesinin benimsenmesidir. Biraz önceki konuda da bahsettiğimiz gibi kesinlikle ihtiyaç duyulan bir takım mal veya malzemeleri (yaş sebze ve meyve gibi) belediyeler temin edip halka satışını yaparlar.

Yapılacak olan ekonomik faaliyetlerdeki bir diğer amaç ise belde halkına öncülük etmektir. Bir beldenin sahip olduğu bir takım yöresel özellikler çeşitli sebeplerden dolayı kullanılmıyorsa (müteşebbüs yetersizliği veya sermayenin az olması gibi) belediyeler bunları değerlendirip öncülük edebilirler. Örneğin termal özellikleri olan yörelerimizde belediyeler tarafından ılıcalar kurulmuştur. Daha sonra halk bunları görmüş ve yöresel özelliklerini kullanmayı öğrenerek özel girişimcilerde ılıca açmışlardır.

Şimdi bu konuya ilişkin daha canlı, daha somut bir örnek vermeye çalışalım;

İzmir'in Ödemiş İlçesi dört tane dağ arasında kalmış, adeta bir tencerenin dibine benzetilen büyük bir ovaya yayılmıştır. Ve bu ovada Akdeniz ikliminin tipik özelliklerinden yararlanılarak aşağı yukarı her türlü sebze ve meyve yetiştirilebilmektedir. Ödemiş ilçesi daha çok patatesiyle ün yapmış bir ilçedir. İşte bu da bir yöresel özellik olarak değerlendirilebilir. Ovada genellikle patates Mayıs ayının ortalarından Haziran ayının sonuna kadar topraktan çıkarılır ve bu aylarda ilçeye gelen tüccarlara pazarlanarak satışı yapılır. Eğer patates Temmuz ayına kalırsa cürümeye

başlar ve müteşebbüs zarar eder. Ödemiş'te patateslerin depolanabileceği soğuk hava deposu yoktur. Eğer böyle bir soğuk hava deposu kurulup işletilseydi bazı müteşebbüsler belirtilen aylarda patateslerini satmayıp depolayabilirlerdi. Böylece İlk zamanlarda örneğin 100 TL. ya sattığı patatesi girişimci 3 ya da 4 ay sonra aynı sağlamlıkta ve lezzette 200 TL'ya satma olanağı bulabilecektir. Böylece hem girişimci kazanacak ve hem de ilçedeki piyasa hareketleneceği için tüm belde halkı böyle bir olaydan kazanç elde edecektir. İşte Ödemiş belediyesi böyle bir deponun kurulması için öncülük edebilir. Bu depoyu kurup işlettiği zaman hem belde halkı yararına bir çalışma yapmış olacak hem de sermaye sahibi girişimcileri özendirerek onlara öncülük etmiş olacaktır. Bu iş gerçekten önemlidir. Çünkü ilçede patates para etmediği takdirde piyasada çok büyük durgunluk yaşanmaktadır.

2.2. Belediyelerin Ekonomik Faaliyetlerinde Bulunması Gereken Özellikler

Belediyeler ekonomik faaliyetlerde bulunurken belli başlı bir takım amaçları gerçekleştirmek isterler. İşte belediyelerin sözü geçen amaçlara ulaşabilmesi için bulunacakları ekonomik faaliyetlerin bir takım özelliklere sahip olması gereklidir ki bu özellikler şunlardır :

- Her şeyden önce belediyelerin üstlenecek oldukları iktisadi işlerde mutlaka kamu yararının bulunması gereklidir. Belediyeler kamu yararı bulunmayan iktisadi işlere girdikleri takdirde onların zararına olur. Çünkü ilk amaç olan kamu yararı ilkesinden uzaklaşmış olunur. Bu ise gerek halk gerekse merkezi idare tarafından tasvip edilmeyen bir durumdur.

- Belediyeler ekonomik faaliyette bulunurlarken başkalarınca daha iyi yerine getirilmesine olanak bulunan alanlara girmemelidirler. Eğer özel sektör kuruluşları bu işi belediyelerden daha iyi gerçekleştirebiliyorlarsa bu iş onlara bırakılmalıdır.

- Her belediye iktisadi hayata mali gücüne ve ihtiyaçlarına göre müdahale etmelidir. Gelişi güzel her alana girmemeli, mevcut kaynaklar zorlanmamalı ve ihtiyaçların dışına çıkılmamalıdır.

- Yapılan iktisadi iş belediyeye bir gelir sağlamalıdır. Ancak çok istisnai bir takım durumlarda iktisadi girişimlerden elde edilecek gelir bu girişimin ortaya çıkardığı gideri karşılayacak şekilde olabilir. Yani hiçbir gelir elde etmeden ya da sürekli zarar ederek kamu yararını sağlayacağım diye bir faaliyette bulunmak yanlıştır.

2.3. Ekonomik Faaliyetlerden Elde Edilen Gelirler Ve Bu Gelirlerin Kullanıldıkları Yerler

Belediyelerin ekonomik faaliyetlerini iki kısımda incelendiğini daha önce de belirtmiştik. Birincisi 1580 sayılı kanun verilen görevlerin bir kısmın direkt olarak ekonomik faaliyet olması ikincisi ise belediyelerin şirketler kuraak yaptığı faaliyetlerdir. Bu iki çeşit ekonomik faaliyetten de elde edilen gelir kesin olarak kamu geliri kapsamına alınmaktadır. Bu gelirler belediye bütçelerin de o faaliyete atfen konmuş satırlarda gösterilmektedir. Elde edilen gelirler ise yine belediye bütçelerinde gösterilen yatırım, cari ve finansman harcamalarında kendiliğinden kullanılmış olur.

3. BELEDİYE İŞLETMELERİNİN HUKUKİ DAYANAĞI

Belediye hizmetleriyle ilgili olarak genellikle 3 ilke ya da sistemden söz etmek mümkündür. Bunları şöyle sıralayabilir.

Bazı ülkelerde belediyeler, yasaların belediyelerce yapılmasını yasaklamadığı ya da yapılmasını açıkça başka bir kuruluşa bırakmadığı her türlü hizmetleri görmeye yetkilidir. Belediyelerce genel yetki verme esasını belirten bu ilkeye genellik ilkesi

denmektedir⁽¹⁰⁾.

Bazı ülkelerde ise belediyeler yapmak istedikleri bir takım hizmetleri gerçekleştirmek için mutlaka bir üst devlet kuruluşundan yetki almak zorundadır. Ancak bu yetkiyi aldıktan sonra belediyeler istedikleri hizmetleri gerçekleştirebilirler. Bu yetki esasına dayanan sisteme de yetki ilkesi adı verilmektedir⁽¹¹⁾.

Bu ilkenin bir başka şekli de belediyelerin yapacakları hizmetlerin yasalarda teker teker sıralanmasıdır. Yani belediyelerin yapacakları hizmetler gayet açık bir şekilde fakat sınırlı olarak tespit edilmektedir. Belediyeler ise bu durumda ancak yasada belirtilen hizmetleri gerçekleştirebilmektedir. Bu sisteme de liste ilkesi adı verilmektedir⁽¹²⁾.

Gelişen dünya şartları için de bu gelişmeye paralel olarak hizmetlerde değişiklikler göstermektedirler. Bu gelişmeler gözönünde tutularak bazı ülkelerde belediyelerin yapacakları hizmetler yasalarda teker teker sıralanmış olmakla beraber ayrıca yapılması yasaklanmamış ve açıkça başka bir kuruluşa verilmemiş hizmetleri de yerine getirirler. Bu sisteme de karma sistem ilkesi adı verilir⁽¹³⁾.

Ülkemizde 1580 sayılı belediye kanununa baktığımız zaman belediyelerin görevlerinin 77 fıkra halinde bu kanunun 15. maddesinde sıralandığını görürüz. Bu görevlere şöyle bir baktığımız zaman yukarıda da bahsettiğimiz gibi ilk görüşte liste sistemi ilkesinin benimsendiğini düşünebiliriz. Ancak yine 1580 sayılı kanunu iyi

⁽¹⁰⁾ Nezh VARCAN, "Belediyelerin Ekonomik Girişimleri" Mahalli İdareler Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi, Yayın No:807 Açık Öğretim Fakültesi, Yayın No : 417, Kamu Yönetimi 212, Eskişehir, Ekim - 1994, s.60

⁽¹¹⁾ a.g.e., s.61

⁽¹²⁾ a.g.e., s.61

⁽¹³⁾ a.g.e., s.61

incelediğimiz taktirde bu kanunun 19. maddesinin belediyelere zorunlu görevlerini yerine getirdikten sonra, belde sakinlerinin ortak ve medeni ihtiyaçlarını karşılayacak her türlü girişimde bulunmak, belde halkının sağlık ve esenliğini korumak amacıyla kanunların verdiği yetkiye dayanarak emirler vermek, belediye yasakları koymak, aksine davrananları cezalandırmak ve kazanılmış haklara belediye sınırları içerisinde doğrudan doğruya yapılmak veya işletilmek şartıyla su, havagazı tesisatı kurmak ve işletmek belediyelerin hakkıdır, denilmektedir⁽¹⁴⁾.

Bu maddenin içeriğine baktığımız zaman görmekteyiz ki belediyelerin belde halkının ortak ve medeni çıkarlarını karşılayacak her türlü girişimde bulunabileceğini belirtmektedir. Bu da göstermektedir ki ülkemizde karma sistem ilkesi de benimsenmektedir.

Yine 1580 sayılı belediye Kanuna göre belediyeler toplu taşımacılık ve et taşımacılığı işini de yapmaktadırlar. Bu işleri diğer yöntemlerden farklı olarak belediyelerin iştirak edeceği şirketler vasıtasıyla yapabilirler. Bu da İçişleri Bakanlığı kararıyla mümkün olmaktadır. Belediyeler bu görevlerini gerçekleştirmek üzere kurulmuş ya da kurulacak olan ortaklıklara katılabilirler.

Kanunda belirtilen bu düzenlemeler göstermektedir ki belediyeler çok geniş bir alanda adeta bir girişimci gibi ya da şirketleşme yoluyla bir takım hizmetleri yerine getirebilmektedirler.

1580 sayılı kanunda yer alan bu hükümlerin yanı sıra, söz konusu kanunun gerekçesinde "Cumhuriyet fertleri gibi hukuki tabiyeden olan serbesti-i sayü amel hakkı sarahten kılınmıştır" ifadesi bulunmaktadır. Yani belediyelerde gerçek ve tüzel kişiler gibi doğal haklardan olan çalışma ve iş yapma hakkına sahiptirler. Bu nedenle

⁽¹⁴⁾ Cengiz ÜNLÜ, İçtihatlı - Notlu Belediye Mevzuatı, (Ankara, Feryal Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. 1987) s.18

belediyeler yukarıda belirtilen 19. maddede yer alan sınırlamalar dahilinde istedikleri konuda şirket kurmak ve kurulmuş şirketlere ortak olmak hakkına sahiptirler. Türk Ticaret Kanunu da belediyelerin şirketlere ortak olmasına engel bir hüküm taşımadığı gibi, belediyelerin anonim şirketlerin yönetim ve denetim kurullarında temsiline ilişkin hükümlere yer vermek suretiyle, bu hususa dolaylı olarak da olsa izin vermiştir⁽¹⁵⁾.

Ayrıca yine bu kanunda yapılan düzenlemelerle doğal gaz, elektrik vb. gibi hizmetlerin özel şirketler tarafından yürütülmesine imkan sağlanmıştır. Ve böylece mahalli hizmetlerin özelleştirilmesi konusunda da önemli adımlar atılmıştır. Örneğin Eskişehir'de çöp toplama hizmetinin Fatih İnşaat firması tarafından gerçekleştirilmesi gibi.

Yukarıdaki açıklamalarda da anlaşılacağı gibi belediyelerin kendi aralarında ya da özel şirketlerle şirket kurmalarına veya kurulmuş olan şirketlere ortak olmalarına engel teşkil edebilecek hiç bir durum söz konusu değildir. Merkezi idarede genel olarak belediyelerin şirketler kurmasına veya kurulmuş şirketlere ortak olmasına olumlu bakmaktadır. Ancak haklı olarak vesayet yetkisini de kullanmak istemektedir. Çünkü neticede kullanılan sermaye kamu sermayesi olmaktadır. Bu nedenle 1988 yılında programın mahalli idareler bölümünün tedbir kısmında belediyeler kuracak oldukları şirketler veya ortak olacakları şirketler için önceden DPT müsteşarlığından izin almak zorundadırlar. Hükmü getirilmiştir. Daha sonra mahalli idarelere daha fazla serbestlik tanımak amacıyla 1992 yılı programında bu hüküm kaldırılmıştır.

4. BELEDİYE İŞLETMELERİNİN SINIFLANDIRILMASI

4.1. Döner Sermayeli Belediye İşletmeleri

Belediyelerde döner sermaye kurulmasına yetki veren hüküm Belediye kanununa bazı maddeler eklenmesine dair 24.03.1990 gün 5656 sayılı yasadır ve bu yasanın Ek.

⁽¹⁵⁾ a.g.e., s.63

1 maddesine göre "Belediye meclisleri lüzum ve ihtiyaç gördükleri taktirde belediye meskenleri yapmak ve bu meskenleri belde sakinlerine kiraya vermek veya satmak işlerini mecburi belediye hizmetleri arasına koyabilirler. Belediyeler bu maksadı sağlamak üzere bütçelerinde gerekli paraları ayırmak suretiyle döner sermaye tesisine ve kurulmuş veya kurulacak yapı ortaklıklarına katılmaya yetkilidirler. Belediyeler bu kanuna göre yapacakları işlerde arttırma, eksiltme ve ihale kanunu hükümlerine bağlı değildirler ⁽¹⁶⁾.

Belediyelerde daha sık görülen ve adına döner sermaye denilen girişimler gıda maddelerinin düzenleme satışı için meydana getirilen fonlardır.

Belediyeler bu yetkilerini 1580 sayılı kanunun 43. fıkrasında almaktadırlar. Fıkraya göre belediyeler, ete, ekmeğe, yaş meyve ve sebze ile odun ve mangal kömürüne doğrudan doğruya ve kati lüzum halinde mahalli idare kurullarınca tasdik edilmek şartıyla diğer gıda ve zaruri ihtiyaç maddelerine toptan ve perakende azami satış fiyatları ve yaş meyve ve sebze münhasır olmak üzere kâr hadleri tesbit etmek ve bu maddeleri satın almak, satmak, stok etmek veya belirli kâr haddi dahilinde satın aldirmek, sattirmek veya ihtiyacı olanlara maksada göre dağıtmak üzere bir fon tesis ederek tanzim satış mağazaları kurmak ve hayatı ucuzlatacak sair tedbirleri almak yetkisine sahiptirler. Bu fıkra da görüldüğü gibi döner sermayeden hiç söz edilmemiş fakat hayatı ucuzlatacak sair tedbirler almak deyimiyle belediyelerin bu konudaki yetkilerinin ne kadar geniş olduğu belirtilmiştir.

Aslında bu fıkra piyasayı disiplin altına almak ve pahalılığı önlemek amacıyla getirilmiştir. Zaten gerçekte de durumun böyle olması gereklidir. Çünkü belediyelerin yukarıda sayılan zaruri ihtiyaçların sürekli olarak ticaretini yapması doğru değildir.

⁽¹⁵⁾ a.g.e., s.66

Örneğin piyasada un, şeker vb. gibi gıda maddelerinin sıkıntısı çekildiği anda belediyelerin devreye girerek bu maddeleri daha ucuza satması (tanzim satışlar kurarak) bu maddeler piyasada bulunduğu zaman piyasadan çekilmesi gerekmektedir. Çünkü buradaki amaç bu maddelerin satışından kâr elde etmek değil, kıtlık dönemlerinde belde sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılayarak onların menfaatlerini korumak ve piyasayı disiplin altında tutarak bu dönemlerde ortaya çıkabilecek tekelleşme ile haksız kazançları önlemektir. Bu nedenledir ki belediyeler sözü geçen mallar bolluğunda taktirde tanzim satışlarını devretmelidirler. Ancak durum böyle olduğu halde kimi belediyeler bu tipteki satışlarını kesmeyip, devam ettirmektedirler.

Uygulamada belediyeler döner sermaye adını verdikleri bu fonu, bazen bütçelerine koydukları ödenekten, bazen yaptıkları satışlardan bazen de usulsüz olarak belediyelerin bankadaki hesabından çekmektedirler. Belediyeler yukarıdaki fikraya istisnadan genellikle halka odun, kömür, buğday, maden, çimento ve linyit kömürü gibi maddelerin halka dağıtımını üstlendikleri görülmektedir.

4.2. Birlikler ve Ortaklıklar

Son zamanlarda yaygınlaşan birlikler ve ortaklıklar yerel yönetimlerin üstlendikleri hizmetleri ortaklaşa yapmaları için düşünülmüş ve ayrı bütçesi, karar organı, yürütme organı ve ayrı tüzel kişiliğinin olması için düzenlemelerde yapılmıştır. Birlikler belediyelerin kendi aralarında kurulabileceği gibi özel idare ve köylerinde katılmasıyla kurulabilmektedir.

Bu birliklerin kurulmasındaki amaç kamusal yararın sağlanması olabileceği gibi kâr sağlamak ta olabilir.

Kurulacak olan birliklerin gerçekleştirecekleri hizmetler ancak yasa ile belirtilen hizmetler için geçerlidir. Özellikle planlı dönemde bir çok belediyenin yasaların

öngördüğü hizmetlerin dışındaki alanlarda birlikler kurarak kâr amaçlı faaliyet gösterdikleri görülmüştür. Bunun nedeni ise belediyelerin çekmiş oldukları gelir sıkıntısıdır. Ayrıca yasalarda gösterilen hizmetlerde genellikle hatta hepsinde halkın çıkarları yani kamusal yarar olan hizmetler olup, kâr amacı taşımayan ya da kâr amacının ikinci plânda kaldığı hizmetlerdir.

4.3. Belediye Bütçesi İçinde Ya da Ayrı Bir Bütçe İle Yönetilen İşletmeler

Bu grup içerisinde genellikle kamusal yararı fazla olan hizmetlerle karşılaşmak mümkündür. Bu hizmetler su, otobüs, mezbaha vb. gibi hizmetlerdir. Ancak bu hizmetlerin yanı sıra otel, plaj, sinema, garaj, tuğla, kiremit vb. gibi kâr amaçlı bir çok hizmete de rastlamak mümkündür.

Şimdi bu hizmetlerden bir kaç tanesini açıklamaya çalışalım :

- Otobüs İşletmesi :

Bu otobüs işletmelerinin ana faaliyet konusu il sınırları içinde toplu taşımacılığı sağlamaktır. Ancak belde halkının ortak çıkarlarının söz konusu olduğu durumlarda belediye imkanlarının elverdiği ölçüde belde sınırları dışında da belediyelerin taşımacılık yapmasına Danıştayca izin verilmiştir.

Otobüslerin bilet fiyatları, duraklardaki reklâm ve otobüslerdeki reklâm bu işletmelerin gelirlerini oluşturmaktadır.

- Su İşletmesi :

Genellikle her belediye de eskiden kurulmuş olan bir işletme olup, geliri abonelerinden aldığı su tüketim bedelleridir.

- Sinema İşletmeleri :

Belediyelerin gerek binalarını kiralamak gerekse bizzat kendisinin işletmesi yoluyla yapmış olduğu bu hizmet eskiden beri halkın kültürel etkinliklerini arttırmaya yarayan önemli bir hizmet olmuştur. Ve ayrıca belediyeler işletmek veya kiraya vermek suretiyle bu hizmetinden dolayı da bir gelir elde etmektedirler. Ancak son zamanlarda televizyonun her eve girmesi ve özel T.V. kanallarının da artması nedeniyle günde her televizyonda toplam 20'ye yakın film oynamakta ve bu durumda sinemaların cazibesini yavaş yavaş kaybetmesine neden olmaktadır.

- Garaj İşletmeleri :

Bilindiği gibi dünya ülkeleri arasında karayolu taşımacılığının en fazla yapıldığı ülke Türkiye'dir. Karayolu taşımacılığının bu denli gelişmesi garaj işletmelerinin öneminin artmasına yol açmıştır. Garaj işletmeleri kamu düzeni ile ilgili olmasına rağmen belediyelerin tekelinde değildir. Bununla birlikte birçok garaj işletmeciliği yarı tekel biçiminde belediyelerin eline geçmiştir.

Belediye bütçesi içinde yürütülen garaj işletmelerinde giriş ücretleri ile garaj tesislerinden elde edilen kira bedelleri garaj işletmelerinin belli başlı gelirlerini oluşturmaktadır

5. BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİNDE FİYATLARIN BELİRLENMESİ

Belediyeler şirketler kurmak yoluyla girişmiş oldukları ekonomik faaliyetlerde tamamen serbest piyasa ekonomisine göre hareket etmektedirler. T.T.K.'nun diğer şirketler için geçerli olan bütün hükümleri B.İ.T'leri için de geçerli olup buna bağlı kalınarak fiyatlarını da bu tür faaliyetlerde arz, talep, kârlılık gibi ticari kriterler

doğrultusunda belirlerler.

Eğer ekonomik faaliyetleri, 1580 sayılı belediye kanununa göre belediyeye verilen görevlerden bazıları olarak düşünürsek fiyat belirleme yöntemi değişiklik gösterir. Çünkü bu faaliyette herşeyden önce amaç kamu yararının gözetilmesidir. Böyle bir durumda ise arz, talep, kârlılık gibi kriterler göz önünde tutulmamalıdır. Şöyle ki : Örneğin 1580 sayılı kanunun 15 maddesinde belediyeye verilen 77 görevden bir tanesi mezar kazmak beldede ölenlere bunları tesis etmek ve mezarlığı işletmektir. Bu görev ekonomik nitelikli bir görevdir. Ancak belediye bu faaliyetinde herşeyden önce kamu yararını gözetmelidirler. Bu yüzden belediyeler bu hizmetin fiyatını belirlerken kâr amacı gütmeyip kamu yararını ön plânda tutarak çoğunlukla maliyetin bile altında fiyat belirlemektedirler. Örneğin bu hizmetin maliyeti 100 TL. ise belediye bu hizmeti 80 TL'ya gerçekleştirir. Görüldüğü gibi belediyeler bu tür ekonomik faaliyetlerinde fiyat belirlerken kamu yararını düşünürler ve zararına fiyatları belirler.

Belediyeler şirket kurmak yoluyla giriştikleri ekonomik faaliyetlerde tamamen serbest piyasa ekonomisi kuralları içinde işlevlerini sürdürürler. Bu yüzden fiyat belirlerken ne piyasa fiyatından çok fazla ne piyasa fiyatından çok düşük fiyat belirlememelidirler. Birinci durumda malları satamazlar. İkinci durumda ise zarar ederler. Burada özel şirketlerden farklı olan yön şudur. Genellikle şirketler fiyat belirlerken kârlılık amacını gözönünde tutarlar.

B.İ.T. lerinin özel sektör firmalarından farkı işte bu noktada ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki B.İ.T.'ler birer kamu müessesesi oldukları için ilk amaçları kamu yararının sağlanması olacaktır. Bu nedenle kâr amacı ikinci plânda kalacaktır. Dolayısıyla öyle bir fiyat belirlemeliler ki hem kamu yararı korunmalı, hem de az da olsa bir kâr sağlanmalıdır. Ya da hiç değilse maliyet karşılanmalıdır.

6. BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİNDE SOSYAL FAYDA, KAR VE REKABET KONULARININ İNCELENMESİ :

6.1. Ekonomik Faaliyetlerde Sosyal Fayda ve Kâr

Belediyelerin girişmiş oldukları ekonomik faaliyetleri gözettileri kamu yararı ve kâr ilkesine göre ikiye ayırabiliriz. Belediyelere kanunla verilen görevler dahilindeki ekonomik faaliyetlerdeki amaç sosyal faydanın sağlanmasıdır. Belediyelerin şirketler kurmak yoluyla giriştiği ekonomik faaliyetlerde ise hem sosyal fayda hem de kâr amaçları birlikte gerçekleştirilmeye çalışılır.

Belediye hizmetlerini sosyal fayda açısından ele alanlar bu hizmetlerin gerçekleştirilmesi sonucunda belediyelerin kâr sağlamaları gerektiğini düşünürler. Buna karşılık işletmelerin hiç değilse bu hizmetin yapılması için ortaya çıkan giderlerini karşılayacak geliri elde etmeleri gerektiğini başka gelir kaynaklarına yük olmamaları gerektiğini savunanlar da vardır. Yani en azından bu faaliyetler sonucunda elde edilecek olan gelir hiç olmazsa maliyeti karşılamalı ve başka gelir kaynakları aranmalıdır. Bu görüşü ileri götürerek belediye işletmelerinin bir miktar kâr elde ederek diğer görev alalarını da finanse etmesi gerektiğini düşünmelerde vardır.

Son olarak belirtilen görüşü savunan kişilere göre belediye işletmeleri özel sektörde olduğu gibi insanların gereksinimlerini karşılamak için mal ya da hizmet üreten kamu işletmeleri olmaktadır.

Böyle bir durumda ise tıpkı piyasada faaliyet gösteren şirketler gibi sürekli olarak ekonomik eylemlerde bulunmak zorundadırlar. Yani özek sektördeki şirketler için geçerli olan her şey belediye işletmeleri içinde kamusal kesimde bulunmalarına rağmen geçerlidir. Aksi bir durum olması zaten serbest piyasa ekonomisi kurallarını ve dolayısı ile işleyişini bozmaktadır.

Bunun sonucunda da belediye işletmeleri satın alma, üretme ve satma faktörlerini gerçekleştirmek zorundadır. Başka bir deyişle işletmede önce üretim için makina hammadde, işçi, para vb. unsurlar sağlanır. Bunu üretim izler ve son aşamada kârla (kamu kesiminde en azından zararsız) satış yapılır. Elde edilen gelir ise yeniden satın alam sürecine girer ve bu süreç böyle devam edip gider⁽¹⁷⁾.

Yukarıdaki görüşe katılanlardan bir kısmı da sorunu fiyat açısından ele almaktadırlar. Bildiğimiz gibi kamu tüzel kişilerin faaliyetleri sonucunda elde ettikleri ürünleri tüketicilere bir bedel karşılığında sunmaları sonucunda elde ettikleri gelire fiyat demektedir.

Kamu kesimi için sözedilen fiyatlar kamusal fiyatlardır. Çünkü bunlar piyasadaki arz ve talebe göre oluşmayıp idari kararlarla tespit edilir. Ancak B.İ.T.lerdeki fiyat tespiti arz ve talebe göre olmaktadır. Örneğin belediyelerin görevleri arasında yer alan su, havagazı, trolleybüs ve otobüs işletmeleri gibi görevler dahilindeki ek faaliyetler de vardır. İşte bunlar yapılırken elbetteki bu hizmetlerden yararlanan kişiler bir bedel ödemek zorundadırlar. Çünkü bu hizmetin özel faydası sosyal faydasından üstündür. Ancak bunun yanısıra mutlaka sosyal faydası da vardır ki sözü geçen hizmetler gerçekleşmediği takdirde sosyal patlamalar olur. Bu hizmetlerden yararlananların bir bedel ödemek durumunda olduklarını söylemiştik. Ancak bu fiyat kesinlikle arz ve talebe göre saptanmaz. Sosyal fayda bir diğer deyişle kamu yararı da gözönünde tutularak idari kararlarla saptanır.

Bütün bunların yanısıra piyasada özel şirketlerle aynı tutulan B.İ.T'leri mutlaka belli bir kâr amacıyla faaliyetlerini sürdürmek zorundadırlar. Hatırlayacağımız gibi daha önce de belediyelerin ekonomik faaliyetlerinde bulunması gereken özellikler

⁽¹⁷⁾ a.g.e., s.65

bahsinde belediyelerin mutlaka gelir sağlayan alanlarda faaliyet göstermesinin önemli olduğunu söylemiştik.

Şimdi hem kamu yararı ilkesini hem de kâr ilkesini bir arada gerçekleştiren ve halen piyasada faaliyet gösteren canlı bir örnek vermek istiyoruz :

Bundan 12 sene önce serbest pazar ekonomisi rüzgarları esmeye başladığı zaman halkımız daha çok bakkal, manav gibi küçük esnaftan alışveriş ediyordu. Bütün gıda, temizlik, tekel vb. malzemelerin bir arada bulunduğu bir süpermarket yoktu. İşte bu sırada böyle bir olayı sermaye sahiplerine özendirerek, rekabet ortamını kurmak, piyasayı düzenlemek, tüketiciyi korumak ve gelir sağlamak amacıyla İzmir Büyük Şehir Belediyesi bünyesinde TANSASŞ kuruldu.

TANSASŞ kurulduğpu gündün bu güne 1993 senesi hariç olmak üzere sürekli olarak kâr elde etmiş, tüketiciyi korumuş, rekabet ortamını getirmiş, İzmir'deki sermaye sahibi kişileri böyle bir olaya özendirerek öncülük görevini yerine getirmiştir. Ki sayılanların hepsi sosya faydanın kendisinden başka bir şey değildir. Bugün İzmir piyasasında birçok süpermarket oluşmuş ve hatta bunların üstüne çok ortaklı bir Hipermarkette kurulmuştur. Ve bu gün adı geçen piyasadaki bütün şirketler birbirleriyle kıyasıya bir rekabet içine girmişlerdir. Daha ucuza ve kaliteli mal bulabilmek bu gün için İzmir'de çok kolay olmuştur.

6.2. Ekonomik Faaliyetlerde Rekabet

Beldiyelerin yapmış oldukları ekonomik faaliyetlerdeki bir diğer amaç da rekabet ortamını sağlamak ve belde halkına öncülük etmektir. Eğer belediyeler hiç pazarı olmayan bir alanda faaliyette bulunmaya karar verirler ve piyasaya girerler ise hem öncülük görevini yerine getirmiş olurlar hem de piyasayı başarılı oldukları taktirde özendirerek diğer firmaların bu yeni alana da faaliyet göstermelerini ve

dolayısı ile rekabet etmelerini sağlarlar. Bu çok doğru bir çalışmadır. Eğer belediye bu rekabet sırasında sahip olduğu bir takım avantajları kullanırsa haksız rekabete yol açar.

Ancak bu gibi avantajlar kullanılmadığı taktirde girişilen kıyasıya rekabet çok doğrudur. Ve yerinde bir uygulama olmaktadır.

Şimdi haksız rekabet konusunda bir örnek vermek istiyoruz. Ve bu örneğimiz yine TANSAS'la ilgili olacak.

İzmir Büyük Şehir Belediyesi bünyesinde kurulan TANSAS aynı alanda faaliyet gösteren benzer firmalara oranla bir takım avantajlara sahiptir. Örneğin, konum olarak çok önemli bir noktada bulunan bir yerin kiralanması ve o yerin işletilebilmesi için gerekli olan ruhsatın alınması bazen mümkün olmayabilir. Böyle önemli bir yere en güzel örnek İ.E.F.'dir. Burada 20 Ağustos ile 20 Eylül tarihleri arasında yerli ve yabancı bir çok firma mallarını sergilemekte ve en iyi şekilde reklamlarını yapmaktadır. İ.E.F.'da süpermarket alanında TANSAS'ın haricinde herhangi bir firmaya rastlamak mümkün değildir. İşte, belediye herhangi bir şekilde TANSAS'ın İ.E.F.'de yer alması için gerekli olan izni alır ve burada TANSAS'ın reklamı en iyi şekilde yapılır. Aynı alanda faaliyet gösteren diğer firmalar İ.E.F.'na giremediklerinden dolayı reklamlarını yapamamakta ve bu durumda haksız bir rekabete yol açmaktadır.

Şunu da söylemek gerekir ki bu avantajlar bir özel şirkete verilse uzun vadede daha başarılı olurlar. Uzun vadede diyoruz çünkü BİT'lerin politik bir müessese oldukları için gelecekları belli değildir. Bir iktidar değişikliğinde tüm kadro değişebilir, kâr eden, iyi çalışan bir BİT tecrübesiz kişilerin iş başına getirilmesiyle zarara geçip başarısız olabilir. Ama kısa vadede özel şirketle aynı başarıyı hatta fazlasını bile gösterebilirler.

7. BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİNDE KAYNAK KULLANIMI

Hepimizin de bildiği gibi mahalli idareler yerinden yönetim ilkesine göre yönetilirler. Yerinden yönetim, yerel nitelikteki kamusal hizmetlerin devletin tüzel kişiliği dışındaki kamu tüzel kişilerce gerçekleştirilmesi için bir kısım kamu güçlerinin daha az yetkili bir otoriteye transfer edilmek amacı ile merkezi otoriteden geri çekilmesini ifade eder. Diğer bir deyişle kamusal güçlerden bir kısmının daha az etkili bir otoriteye aktarılması karşımıza yeniden yönetim kavramını çıkartır. Zaten ülkemizde de son zamanlarda mahalli idarelere verilen yetkilerin genişletilmesi konusunda yapılan tartışmalar yoğunlaşmaktadır. Bunun nedeni ise merkezi idareye oranla mahalli idarelerin halkın ihtiyaçlarına dahi nüfuz edebilmesindedir. Böyle bir durumda ise mahalli idareler kendilerine ayrılan kaynaklarını merkezi idareye oranla daha etkili bir biçimde kullanabilmektedirler. Burada asıl sorulması gereken soru şudur : Acaba aynı durum belediyelerin kurmuş oldukları şirketler için geçerli midir? Yani BİT'ler kaynakları etkili bir şekilde kullanabiliyorlar mı? Bu gün bu sorulara olumlu cevap verebilmek çok güçtür. Çünkü özel sektör her zaman elindeki kaynakları daha etkili ve daha az israfa sebep olarak kullanmaktadır. Ama belediyelerin kurmuş oldukları şirketler politik müessese oldukları için ister isteme ülkede yaşanan politik olaylardan etkilenecekler ve kaynaklarını özel sektöre oranla daha az etkili bir şekilde kullanacaklardır. Bunun başka bir sebebi de vardır. Şöyle ki ; herhangi bir özel şirkette her zaman için risk unsuru söz konusudur. Yani o şirkette çalışan herkes yapmış olduğu işten dolayı hem kendisine karşı hem de bir üst yöneticisine karşı sorumludur. Bu ast-üst ilişkisi en yetkili kişiye kadar sıçrayacağı için herkes yaptığı işte son derece dikkatli ve titiz çalışacaktır. Ayrıca şirket sahipleri şirketin sermayesini kendileri ortaya koydukları için alacak oldukları kararlarda daha özenli davranacaklardır. B.İ.T.'lerine baktığımız zaman ise gördüğümüz şudur : Bu şirketler her ne kadar T.T.K.'nu hükümlerine bağlı olsalar bile diğer şirketlerden ayrıldıkları taraf sermayenin belediyeye ait olmasıdır. Ayrıca ortaya çıkacak olan zarardan dolayı kimse sorumlu

tutulmaz. Ülkemizde bunların örnekleri yaşanmaktadır. Örneğin; K.İ.T.'ler, örneğin; TANSAS, 1993 yılında yapmış olduğu zarardan dolayı şirkette çalışan kimse sorumlu tutulmamıştır. İşte bu sebeplerden dolayı özel sektör B.İ.T.'lerine oranla daha etkili kaynak kullanarak daha az kaynak israfına sebebiyet verir.

Zaten yukarıda sayılanlar nedeniyle ülkemizde yapılan tartışmalardan en büyüğünü devlet faaliyetlerinin küçültülmesi konusunda olmaktadır. Yani devletin ve mahalli idarelerin üzerlerine düşen asli görevleri yerine getirmeleri diğer alanlardan çekilerek işi piyasada faaliyet gösteren firmalara bırakmaları gerektiği söylenmektedir.

Bu konuyla ilgili olarak yerel yönetimlerde görülen bir takım uygulamalar vardır. Örneğin, çöp toplama işi belediyelere verilen görevler arasında olup bu güne kadar bu görevini belediyeler kendi bordlarında ve kadrolarında istihdam ettiği ekipler ve insanlar vasıtasıyla yerine getirmişlerdir. Ancak son zamanlarda örneklerini de gördüğümüz gibi belediyeler bu görevlerini bir taşaron firmaya yaptırmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda daha önce 100 TL'ya gerçekleştirdikleri hizmetin 60 TL'ya daha iyi bir şekilde yapıldığını görürler. Bu da bir yerde belediyelerin kaynak israfını bu yolla önlediğini gösterir. Yukarıdaki örnekte de görüldüğü israfı önlenen 40 TL. başka alanlarda kullanılabilir.

Ayrıca belediyeler kendilerine 1580 sayılı kanunla verilmiş olan bütün hizmetleri özelleştirebilirler. Zaten bu da özelleştirme kanunu kapsamında yer almaktadır. Örneğin beldede hal kurma ve buranın işletilmesini gerçekleştirmek belediyeye verilen görevlerden birisidir. Ancak belediyeler isterlerse bu görevlerini denetimi sağlamak şartıyla bir taşaron firmaya ya da özel şirkete yaptırabilirler. Durum böyle olmasına karşın siyasi otorite özelleştirmenin karşısındadır. Tüm siyasilere göre özelleştirme iyi bir şey olup ayrıca gereklidir de. Yani hepsi özelleştirme taraftarıdır ve özelleştirme yapılsın isterler. Ama hepsi de özelleştirmenin kendilerinden sonra

1923'lü yıllara gitmekte yarar olduğu kanısındayım. O yıllarda Türkiye büyük bir savaşın içinden çıkmış ve savaşın yaşattığı zor şartlar altında da ekonomisi harap olmuş durumdaydı. Bu yüzden o yıllarda karma ekonomi modeli benimsenmiş ekonominin kalkınabilmesi, gelişebilmesi için devletin bazı alanlarda fiilen faaliyet göstermesinin gerekli olduğu anlaşılmıştı. O günlerden bu günlere kadar hep böyle gelindi. Ve 70 yılın sonunda ortaya çıkan tablo ise üzüntü vericiydi. Örneğin Sümerbank, Devlet Üretim Çiftlikleri, Kamu Bankaları. Sonuç ise hep aynıdır. Zararla çalışan kuruluşlar karşımıza çıkar. Devletin iktisadi nitelikteki kuruluşlarına halk, gönül, akraba, tanıdık, eş, dost, partili vb. gibi nednelerle politik kaygılar ile sürekli olarak nitelikli ve yeterli olmayan, bilgi sahibi olmayan birçok kişi işe alınmıştır. Görünüşte istihdam sorununa çözüm bulunmuş gibidir. Ama hiç kimse bilmemektedir ki buralarda çalışan kişilerin yarısı boş oturuyor ve boşuna kendilerine maaş ödeniyordu. Yani bu kadar çok işçi alımıyla işsizlik hafifletiliyor gibi görünse de gizli işsizlik ortaya çıkıyor ve bu kuruluşların kadroları gereksiz yere şişirilerek maliyetin artmasına sebep olunuyordu. Bu durum B.İ.T.'leri için de aynı olup bir farklılık göstermemektedir.

Biz bu açıklamalardan sona şu soruyu sorabiliriz. Acaba işçi alımına gerçekten dikkat edilse devlete ait kuruluşlarda iyi çalışıldığı düşünülürse ve dolayısı kaynak kullanımı daha dikkatli yapılırsa bu kuruluşlar zarar etmese, o zaman istihdam sorununa bir çözüm olarak B.İ.T.'lerini gösterebilir miyiz? Ancak burada hemen belirtmeliyiz ki ortaya çıkan zararlar sadece istihdam sorunundan kaynaklanmamaktadır. Elbette ki istihdam sorununa yukarıda söylenenler gerçekleşilirse bir çözüm bulunabilir. Ama bu kuruluşlar politik birer müessese oldukları için politikadan etkilenmekte ve bu yüzden de istihdam sorununu hiç bir zaman çözememektedirler. Zaten 70 yılın ortaya çıkardığı tabloda bize herhalde bunu en güzel şekilde kanıtlamaktadır.

10. BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİNİN DENETLENMESİ

Burada konuya 2 açıdan yaklaşmamız gerekmektedir. Şöyle ki; belediyelerin kanunlara dayanarak kurmuş oldukları işletmeler vardır. Bu işletmeleri kanunlar dahilinde kurmaktadır. Bir yerde bu tür işletmeleri de BİT olarak nitelendirebiliriz. Çünkü bir ekonomik faaliyeti belediye adına gerçekleştirirler. Bunlara örnek olarak İzmir'deki ESHOT (Elektirik, Su, Havagazı, Otobüs, Trolleybüs) ve İstanbul'daki İSKİ verilebilir. Kanunla kurulmuş özel bir statüye sahip olan bu kuruluşların denetlenmesi devlet ünitelerinin denetlenmesi şeklinde olmaktadır.

Sermaye şirketi olarak kurulan bir anonim şirketi ya da Limited Şirketi şeklinde BİT'lerin denetlenmesi tam olarak yapılamamaktadır. Aslında herhangi bir kişiye ait özel bir şirket nasıl denetleniyorsa o şekilde denetlenmesi gerekmektedir. Çünkü T.T.K.'nin bütün hükümlerine tabidirler. Ancak demokratik bir ülke olduğumuz için elbetteki siyasiler seçimle işbaşına gelmektedirler. Bu yüzden şirketi yöneten kişi yapabilecek olduğu bir yanlıştan dolayı şirketi zarara sokarsa bunun kensidinden ileride sorulacağını düşünebilir. Bu yüzden daha dikkatli davranabilir. Yani zımni bir denetim söz konusudur. Bir başka deyişle kendi kendilerini denetlerler. Resmi bir denetim ise söz konusu değildir. Ancak belediye meclis üyelerinden oluşan bir denetim kurulu çıkararak denetimin yapılmasını sağlayabilir. Zaten bu da belediye başkanının siyasi kişiliğine ve belediye meclisindeki duruma bağlıdır. Bu denetim tamamen siyasi bir denetim olur. Ama bu şirketler kendileri bir teftiş heyeti kurarak denetimi gerçekleştirebilirler veya sermaye piyasası kanununa tabi şirketler ise bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenirler. Bu denetimde bilançoların doğruluğu, hesapların doğruluğu, rakamların tutması ya da defterlerin bulundurulması, tutulması gibi şekli bir denetim olur. Belediye başkanının bu şirketler üzerinde resmen bir etkisi olmamakla beraber eğer yönetim kurulu başkanı ya da yönetim kurulu üyesi ise bir oyluk söz hakkı vardır. Ancak tabi ki bu durum kanunen uygulanması gereken

prosedür gereğidir. Yönetim kurulu üyelerini belediye başkanı tayin ettiği için asıl söz hakkı ondadır. Ve hiç kimse neden bu böyle yapıldı diye birşey söylemez.

11. BELEDİYE ŞİRKETLERİNİN ÖZELLEŞTİRİLMESİ

Son zamanlarda kamusal kuruluşların aşırı büyümesinden kaynaklanan bir takım olumsuzlukları gidermek amacı ile gelişmiş ülkelerde ve ülkemizde de özelleştirme adı verilen bir politika ortaya çıkmış ve önem kazanmıştır. Özelleştirme politikasının önemi iktisadi mali ve idari alanlarda kamu kuruluşlarında görülen bazı sorunların çözümlenmesine önemli katkılar sağlayabilmesinden ileri gelmektedir⁽¹⁸⁾.

Belediyeler düzeyindeki özelleştirmede genel özelleştirme kapsamının içinde tutulmuştur. Bunun da etkisiyle son zamanlarda ihale ve imtiyaz gibi yöntemlerin yanısıra şirketleşme, yap - işlet - devret ve kiralama gibi bir takım yeni tekniklerin de eklendiğini görmekteyiz

Belediyelerin görmüş oldukları hizmetler halkla iç içe oldukları için daha teknik niteliktedirler. Bu yüzden belediyeler, bir takım hizmetleri gerçekleştirirken mutlak özel sektörle işbirliğine girmeleri gerekmektedir. Aksi taktirde girdikleri her hizmette çok etkili ve teknik bir kadro kurmaları gerekecek bu da araç - gereç ve kamu binalarına yapılan harcamaları yani maliyeti artıracaktır. Bu durumda da ister istemez maliyet arttığı için hizmet kalitesi düşecek ya da bedel yüksek olacak, bunun sonucunda da kamu yararı amacından uzaklaşmış olunacaktır. Zaten gelişen piyasa şartları için de her türlü mahalli hizmetin belediyeler tarafından gerçekleştirilmesi diye bir koşul da yoktur. Doğal tekel niteliğın bazı belediye hizmetleri vardır ki bunlar özel sektöre devredildiğinde özel tekel niteliği taşıyabilirler. İşte bunların dışında

⁽¹⁸⁾ a.g.e., s.71

kalan hizmetlerin özel sektörlere yaptırılması verimliliği ve etkinliği arttıracaktır. Zira ülkemizde belediyelerin vergi, ihale, muhasebe, personel, yatırım ve borçlanma gibi sistemleri ve politikaları açısından özel sektör kuruluşları kadar serbest olmaları ya da aynı mantıkla çalışmalarını eskiden beri söz konusu değildir⁽¹⁹⁾. Çünkü sonuçta mahalli idareler birer politik müessesedirler.

Kamu yararı ilkesini güvenince altına alacak tedbirler gözardı edilmemek kaydı şartıyla özel sektör mahalli nitelikteki bir takım kamu hizmetlerini (doğal tekel niteliği dışındakileri) mahalli idarelere oranla daha ucuza ve daha kaliteli olarak üretebilmektedir. Ayrıca piyasadaki rekabet ortamına paralel olarak hizmetin yürütülmesindeki randımanda artmaktadır.

Özelleştirme konusunda dikkate alınması gereken bir nokta da diğer ülkelerde uygulanan özelleştirme modellerinin her ülkeye uyan bir nitelik taşımasıdır. Aynı şey ülkenin içinde de geçerli olmaktadır. Bir kent için geçerli olan bir özelleştirme yöntemi başka bir kent için geçerli olmayabilir. Yöresel bir takım özellikler halkın bu konudaki davranışları gibi nitelikler nedeniyle bir yöntem başka bir kente uygun olmayabilir.

Özelleştirmede nasıl bir yöntem izlenebileceğini gerek belediyenin ekonomik koşulları gerekse merkezi idarenin mali ve politik koşulların tayin eder. Bu yüzden özelleştirmeye artan kamu harcamalarından bir kaçış yolu olarak bakılmamalıdır. Ayrıca belediyenin mahalli hizmetleri gerçekleştiren bir kuruluş değil gerçekleştirilmesini kolaylaştıran bir kuruluş olduğu fikrinin kamoyunda oluşturulması gereklidir. Yani her mahalli hizmeti (doğal tekel niteliği dışındakileri) belediye gerçekleştirecek diye bir şart yoktur fikrinin belde sakinlerine öğretilmesi gereklidir. Bu nedenle de bazı mahalli hizmetlerin belediyeler tarafından gerçekleştirilirse daha

⁽¹⁹⁾ a.g.e., s.72

iyi olacağı açık bir şekilde belirtilmeli ve halkın bu konudaki desteği de alınmalıdır. Gerçekten de halk genellikle hizmetin kim tarafından yürütüldüğü sorunuyla değil, hizmetin kalitesi ve etkinliği ile ilgilenmektedir. Hizmetin sorumluluğu belediyede olduğu sürece hizmetin bir özel sektör tarafından sunulması kamu yararı açısından önemli bir sorun getirmeyecektir. Çünkü kamu yararı ilkesini tehlikeye sokan bir durum söz konusu olduğunda belediye hemen devreye girerek kamuya karşı olan sorumluluğunu yerine getirecektir. Bu nedenle kamu yararı açısından önemli bir sorun çıkmayacaktır.

Belediye hizmetleri özelleştirilirken belediyelere düşen görev hangi hizmetlerin hangi öncelikle ve nasıl bir yöntem izlenerek özelleştirileceğinin kesin sınırlarını belirlemesidir. Özelleştirme gerçekleştirildikten sonra da mahalli hizmetlerin etkin bir şekilde kamu yararı gözetilerek yürütülmesini sağlamak ve bu amaçla etkili bir denetim yapmak belediyenin asli görevi olmalıdır.

Ancak özellikle belirtilmesi gereken bir konu vardır ki oda şudur ; özelleştirme konusunda çok önemli ve göz önünde bulundurulması gereken husus, özel sektörün her koşulda verimli, kamu sektörünün her koşulda verimsiz olduğu şeklindeki bir genellenmenin gerçekçi olmadığıdır. Bu şekilde değerlendirmeler yapılarak sık sık özelleştirme yapıldığı görülmektedir. Oysa bazı alanlarda kamu sektörü, özel sektöre oranla daha verimli ve etkin bir şekile sokulabilir. Bu nedenle özelleştirme bir moda kavram olarak görülüp, sırf özelleştirme yapılmış olsun diye değil, maliyetin indirimi veya hizmet kalitesinin iyileştirilmesi gibi açıkça görülebilen faydalar sağlanabiliyorsa özelleştirme yapılmalıdır⁽²⁰⁾. Bu noktada özelleştirmeyi mahalli hizmetlerin sunulmasında bir araç olarak görmek ve sadece uygun koşullar ortaya çıktığında kullanmak gerekir.

Ancak bunu da unutmamak gerekir ki; 1580 sayılı kanunda eskiden beri bulunan

özelleştirme yöntemleri yeniden ele alınarak gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Buraya kadar yapılan açıklamalarda belediye hizmetlerinin özelleştirilmesi konusunda bilgiler verilmeye çalışıldı. Bir de BİT'lerin özelleştirilmesi konusuna değinmek istiyoruz :

Eğer bir belediye B.İ.T. kurmak istiyorsa herşeyden önce faaliyet göstereceği alanı iyi seçmelidir. Yani özel sektörün de faaliyet gösterdiği yeteri kadar firmanın bulunduğu bir alanda faaliyet göstermek çok gereksizdir. Bu konuyu bir örnekle açıklamakta fayda olduğu kanısındayız ; Bundan 12 sene önce İzmir'de halk genellikle bakkal, manav, helvacı gibi küçük dükkanlardan alış - veriş ediyordu. Yani büyük süpermarketler yoktu. Bunu gören İzmir Belediyesi öncülük etmek, rekabet ortamı yaratmak ve dolayısı ile tükleticiyi korumak amacıyla bir süpermarket olan TANSASİ kurdu. Ve zaman içinde TANSAS büyük bir başarı göstererek bir süpermarketler zinciri haline geldi. Şu anda İzmir'de 85 tane şubesi bulunmaktadır. Bunu göre sermaye sahipleri de büyük süpermarketler kurdular ve şu anda İzmir'de kıyasıya bir rekabet ortamında hizmet vermeye çalışıyorlar. İşte TANSAS kuruluşu sırasındaki amaçlarını gerçekleştirdiği için artık bu noktada piyasadan çekilmelidir. Yukarıda açıklaması yapılan uygun koşullar sağlandıktan sonra özelleştirilmelidir. Çünkü gerek öncülük etmek amacını, gerekse rekabet yaratmak amacı gerçekleştirmiştir. Ve bu noktada piyasada bu kadar çok özel şirket varken durması gereksizdir. Bu yüzden piyasadan çekilmelidir. Yani kısacası kurulurken belirlenen amaçlarını gerçekleştiren belediye şirketleri özelleştirilmelidir.

⁽²⁰⁾ a.g.e., s.73

III. BÖLÜM

BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNE ÖRNEKLER

1. TANSAS

1.1.TANSAS'ın Kuruluşu ve Amacı

Türkiye'de 1980'li yıllara girildiğinde zaman ekonomiyeye bakıldığında halka halâ geleneksel alış - veriş yerlerinden ihtiyaçlarını gidermekteydi. Yani bakkal, kasap, manav vb. gibi alış veriş noktaları kullanılmaktaydı. Yani ülkemizde o yıllarda çağdaş bir alış - veriş yöntemi uygulanmamaktaydı. Ayrıca üretimden tüketime kadar olan aşamaların fazla olması nedeniyle bir mal her aşamada fiyat farkı ya da vade farkı görüyor ve sonuçta daha pahalıya maal oluyordu. Bu aşamada üretilen malın direkt olarak tüketiciye ulaşması ve kâr amacının ikinci plânda kalarak kamu yararı ilkesinin gözetilmesine yönelik bir pazar oluşturulmaya çalışılacaktı. Böyle bir girişim ise büyük bir organizasyonu gerektirmekteydi. Yani tek bir market ya da mağaza yerine marketler zincirinin oluşturulması, kitlesel olarak alımın sağlanması, çağdaş alış - veriş tekniklerinin getirilmesi, çağdaş bir denetim mekanizmasının kurulması, bilgisayar kullanımının getirilmesi gibi özel sektörün henüz el atmadığı bir alanda TANSAS'ın kurulması gündeme gelmiştir.

Daha önceki bölümde de belirtildiği gibi burada amaç özel sektörün girmedığı bir alanda böyle bir girişim yaparak öncülük görevleri üstlenmek, rekabet ortamını yaratmak, halkın çıkarlarını gözetmek ve kamu yararı ilkesini en iyi biçimde uygulamaktır.

Şunu belirtmemizde yarar vardır. Hepimizin bildiği gibi kanunen belediyelere verilen bir takım görevler vardır ki bunlar belediyelerin asli görevleridir. Bunların

dışında 1974'lü yıllarda bu kanun ek bir kanun çıkartılarak belediyelerin kısıtlılığı çekilen malları halka ulaştırmaları ve tanzim satış adı altında mağazalar kurmaları gerektiği belirtilmiştir. O dönemde yağ - şeker gibi malların gözle görünür bir şekilde kıtlık yaşanıyordu. Ve Türkiye'deki belediyeler kanuna uyarak tanzim satış mağazaları açtılar ve sözü geçen malları halka ulaştırmaya başladılar. 1982 yılına geldiği zaman kıtlık ortadan kalkmış ve özel sektör bu malları rahatça ulaştırır hale gelmişti. Bu durumda o tarihteki merkezi idare, belediyelere kurmuş oldukları Tanzim Satış Mağazalarını kapatmasını söylemişti. İşte İzmir Büyük Şehir Belediyesi bu mağazaları kapatmak yerine gerekli çalışmaları yaparak ve gerekli organizasyonu sağlayarak bu günde faaliyetlerini sürdüren TANSAS'ı kurdu.

1.2. TANSAS'ın Organları

TANSAS T.T.K. hükümlerine göre kurulmuş olan bir A.Ş.dir. TANSAS bir A.Ş. olduğuna göre bir organizasyon şeması vardır. Buna göre satın almanın bağlı olduğu genel müdür yardımcılığı seviyesinde satın alma depolama ve pazarlama faaliyetlerinin yürütüldüğü bir birimdir.

Bir ikinci birim ise satış faaliyetlerinin yürütüldüğü yine genel müdür yardımcılığı seviyesinde mağazaların bağlı olduğu bir birim vardır.

Bir üçüncü birim ise tüm bu işlemlerin mali ve yasal prosedürler çerçevesinde yürütülmesini ve bunların planlanmasını, finansal sorunların çözümlenmesini sağlayan mali işlemlerle ilgili genel müdür yardımcılığı söz konusudur.

Ayrıca plânlama veya yatırım gibi ileriye dönük ya da mevcut bilgilerin toparlanması ya da araştırılmasını yapan bir birimde mevcuttur. Bunların dışında Hukuk Danışmanlığı, Mali Danışmanlık, Teftiş Kurulu da vardır. Ayrıca tanıtım, reklâm ve eğitimle ilgili birimler de vardır. TANSAS bu gün 2000 kişiyi çalıştırmakta

ve satış rakamları da trilyonları bulmaktadır. Böyle bir organizasyonun en etkin şekilde yürütülmesini sağlayacak olan her türlü birim TANSASŞ 'ta vardır. Ayrıca bu organların özel şirketlerden farklı hiçbir yanı da yoktur. Çünkü başta da söylediğimiz gibi TANSASŞ T.T.K. hükümlerine göre kurulmuş olan bir A.Ş.'dir.

1.3. TANSASŞ 'ın Faaliyetlerin Hakkında Bilgiler

Hepimizin de bildiği gibi TANSASŞ bir süpermarket olarak kurulmuştur. Kurulduğu tarihteki amacı, tüketiciyi korumak, özel sektörün girmediği bir alanda öncülük görevini yerine getirmek, rekabet ortamı yaratmaktır. Bugün TANSASŞ yapmış olduğu faaliyetler neticesine bütün bu amaçlarını yerine getirmiştir. Başta bir süpermarket olarak kurulan TANSASŞ yapılan çalışmalar neticesinde elde edilen başarılar doğrultusunda şu anda 85 tane şubesi olan bir marketler zinciri haline gelmiştir. Tabi ki bu kadar büyük bir zincirin bir takım avantajları da olacaktır. Örneğin TANSASŞ anlaşmalı olduğu firmalardan bir defada yüzlerce kamyon mal almaktadır. Belki de o firmaların gelirinin büyük bir kısmını TANSASŞ 'a verilen malların geliri oluşturmaktadır. Böyle bir durumda mal alımı sırasında büyük iskonto oranlarına rastlamak mümkündür. Sonuçta TANSASŞ iskontolu aldığı bu malları o derece ucuzlatarak satmakta ve halkın yararını gözetmektedir. Aynı zamanda özel sektör kadar olmasa bile kâr da elde etmektedir. Zaten asıl amaç kâr elde etmek değil, kamu yarısını korumaktır. Bunun yanısıra TANSASŞ bu güne kadar çok ilerlemiştir ki yağ, ekme gibi bir takım malları kendisi üretmektedir. Bu üretim sonucunda da bu malları daha ucuza imal etmekte ve daha ucuza satmaktadır. Örneğin ekme TANSASŞ'ta her zaman özel sektöre göre 1000 TL ya da 2000 TL. daha ucuza satılmaktadır. Bu durumda TANSASŞ hem bu faaliyetinden para kazanmakta hem de tüketicini korumaktadır.

Bir diğer önemli faaliyet ise TANSASŞ'ın sadece İzmir sınırları içinde kalmayıp

diğer belediye sınırlarına girerek şubeler açmasıdır. TANSAS'ın diğer belediye sınırları içinde şube açması o belediyelerin de işine gelmekte adeta TANSAS'a kucak açmaktadırlar. Çünkü neticede TANSAS orada da rekabet ortamı yaratacak ve tüketici korunmuş olacaktır. Bu da TANSAS o beldeye getiren belediyeye bir dahaki seçimlerde oy potansiyeli sağlar.

Örneğin ; Ödemiş Belediyesi sınırları içinde faaliyet gösteren bir TANSAS şubesi bundan 7 sene önce kurulmuştur. TANSAS'ın kurulmasından sonra benzer süpermarketler ortaya çıkmıştır ve neticede hem fiyat hem de hizmet yönünden kıyasıya bir rekabete girişmişlerdir.

1.4. TANSAS'ın Diğer Benzer Kuruluşlarla Rekabeti

Başta şunu söylemekte yarar vardır. TANSAS ile piyasadaki diğer benzer kurumlar arasında kıyasıya bir rekabet söz konusudur. Alısında bu sistemin özü yapabildiği kadar stok ve bunları bir sonraki yıla devretmekten geçmektedir Bir diğer önemli nokta ise hızlı satış yapabilmektir. Hızlı satış yapabilmek için ise üstün bir hizmet kalitesi tutturmak, ucuz fiyatla satış yapmak, çok çeşitli malları bir arada bulundurabilecek estetik güzelliği bulunan mağazalar oluşturabilmek gibi konulardan geçer. İşte sayılan bu noktalarda TANSAS 'la özel firmalar arasında kıyasıya bir rekabet yaşanmaktadır. Benzer işi yapan bütün firmalar daha modern ve daha büyük tesisler kurarak daha ucuza satış yapmaya çalışmaktadırlar. Bütün bulara ek olarak personeliyle de kaliteli hizmet vermeye çalışmaktadırlar. Kısacası bu işi yapan bütün firmalar rekabetin gerektirdiği herşeyi ellerinden geldiği ölçüde yapmaktadırlar.

Bu arada biraz önce de belirttiğimiz gibi TANSAS 'ın kendi ürettiği bir takım mallar vardır ki bu da rekabet ortamında TANSAS'a bir üstünlük sağlar. Çünkü benzer firmalar aynı malı dışarıdan alırken TANSAS kendi ürettiği için malı daha ucuza

getirir. Bu durumda da TANAS bu malı benzer firmalara göre çok daha ucuza satabilmektedir.

1.5. TANSAS'ın Özelleştirilmesi

TANSAS İzmir Büyük Şehir Belediyesi tarafından T.C.K. nu hükümlerine göre kurulmuş olan bir B.İ.T.'tir. Kurulurken amacı o senelerde piyasaya girip pazarı olmayan bir alanda faaliyet göstererek öncülük görevini yerine getirmek, bu sayede piyasada bir rekabet ortamı yaratmak ve kamu yararı ilkesini gözeterek kâr amacını ikinci plânda tutup ilk plâna sosyal fayda ilkesini çıkartmaktır. Bu güne kadar yapılan çalışmalar sonucunda TANSAS'ın amacına vardığını görüyoruz. Şu anda İzmir'deki süpermarketler sayılmayacak kadar fazladır. İşte öncülük görevlerini yerine getirmiş, sermaye sahibi müteşebbüsler böyle bir işe girişmiştir. Ayrıca bu kadar çok süpermarket olması kendiliğinden rekabeti de getirmiştir. Neticede kamu yararı da gözetilerek İzmir'li tüketici gerektiği şekilde korunmuştur.

Bu görevlerini ve amaçlarını yerine getiren TANSAS artık piyasadan çekilerek özelleştirilmesi gerekir. Çünkü üzerine düşen işleri yerine getirmiştir. Artık piyasadan bu işi yapan gerekli sayıda şirket oluturmuştur.

Ülkemizde KİT'lerde de durum aynıdır. 1930'lu yıllarda kurtuluş savaşından çıkan ülkenin ekonomisi bozuk olduğu için karma sistem ile kalkınmaya ve gelişmeye çalıştık. Bu amaçla bir çok devlet kuruluşu çeşitli alanlar faaliyeti göstermeye başladı. Amaç ekonomik durum düzeline kadar ve sermaye sahipleri bu işlere girişinceye kadar öncülük etmektir. Bu amaç gerçekleşti ve bu alanlarda birçok özel sektör faaliyet göstermeye başladı. Ama 1930'lu yıllarda kurulan KİT'ler özelleştirilmedi. Bu sayede de bu günkü halini aldı. Bugün Sümerbank hep zarar etmektedir. Kömür, maden ve taş ocakları aynı şekildedir. Bunun nedeni ise zamanında özelleştirme yapılmamasıdır.

İşte BİT'lerde neticede bir devlet kuruluşu ve politik bir müessese olduklarından dolayı aynı duruma düşmemeleri için özelleştirmelidirler.

Kurulduğu yıldan bu yana yapmış olduğu faaliyetlerde hep başarılı olan TANSAS'ın da bu durumlara düşmemesi için zamanında özelleştirilmesi gerektiği kanısındayız.

2. BELBİM (İstanbul Belediyeleri Bilgi İşlem Sanayi ve Tic. A.Ş.)

2.1. Kuruluşu ve Faaliyetleri

31.07.1987 tarihinde kurulan bu şirket temizlik, bilgi kayıt, bilgi işlem, belediye bilgi işlem merkezine destek, matbaa, kamera ve harita taahhüt konularında mal ve hizmet üretimi yaparak kuruluşundan bu yana faaliyetlerini sözü geçen konularda sürdürmektedir.

2.2. Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı

Şirketin sermayesi toplam olarak 3 milyar TL. dir. Bu sermayeye ortak olanlar ise İ.B.Ş.B., İETT Genel Müdürlüğü, İSKİ Genel Müdürlüğü, İSBAK A.Ş. ve İGDAŞ'dır. Görüldüğü gibi şirketin sermayesinde çeşitli ortaklar mevcuttur. Bu ortaklar Büyükşehir Belediyesinin kendisine, belediyeye bağlı olarak çalışan kuruluşlardır.

Ortakların sermayede paylarının dağılımı ise şöyledir.

<u>Ortaklar</u>	<u>% Payı</u>	<u>Taahhüt Edilen</u>
İ.B.Ş.B.	54	1.620.000.000.-
İ.E.T.T. Genel Müd.	20	600.000.000.-
İSKİ Genel Müd.	20	600.000.000.-

İSBAK A.Ş.	3	90.000.000.-
İGDAŞ	3	90.000.000.-
Toplam	100	3000.000.000.-

Yukarıda da açıkça görüldüğü gibi şirketin sermayesinde en büyük paya İ.B.Ş.B. sahiptir.

Şirketin personel sayısına gelince başlangıçta çok fazla olan sayı git gide düşürülmeye çalışılmıştır. Bu da daha çok nitelikli ve deneyimli elemana ihtiyaç olduğu içindir. Örneğin 1990 yılında 255 kişi olan personel 1982 yılında 163 kişiye düşürülmüştür. Bu rakam günümüzde daha azdır.

2.3. BELBİM'in Gelir ve Giderleri

Şirketin gelirlerini; faaliyetleri ile ilgili olarak yaptığımız çalışmalardan elde ettiğimiz gelirler ile diğer gelirler oluşturmaktadır. Buna karşılık giderleri ise, direk işçilik giderleri, genel idare giderleri ve diğer giderlerden oluşturmaktadır. Şirket kurulduğu tarihten bu yana genellikle giderleri gelirleri aşmaktadır ki şirket şu anda devir durumundadır.

2.4. BELBİM'in Hedefleri

BELBİM bazı hizmetlerini ihaleler yoluyla yaptırmaya çalışmaktadır ki ana hedefi de budur. Bu hizmetler kamera, bilgi, kayıt, matbaa ve temizlik işleri gibi hizmetlerdir. Bunun yanı sıra şirket su işleri de yapmayı hedeflemektedir. Eğitim programı ile personel verimliliğini arttırmak, mesleki eğitim konuları dışında yeni eğitim programları belirlemek ve hizmetleri çeşitlendirerek yeni pazarlar oluşturmak.

3. BELPET (Akaryakıt ve Müstakları Tic. Ltd. Şti.)

3.1. Kuruluşu ve Faaliyetleri

BELPET'in kuruluşu çok eski tarihlere dayanmaktadır. Belki de ekonomik alanda faaliyet gösteren BİT'lerin en eskisidir. 10.10.1962 yılında kurulan BELPET İ.B.Ş.B.'ne ait gayrimenkuller üzerinde akaryakıt satış ve servis istasyonları kurarak işletmektedir. Şirkete ait 11 istasyon bulunmaktadır. Ve bunları tamamı kiradadır. Ayrıca bu istasyonlarda akaryakıt satışı da yapılmaktadır.

3.2. Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı

BELPET bundan 33 yıl önce 1962 yılında 10.000.000 TL. sermaye ile kurulmuştur. Ve bu sermayeye İ.B.Ş.B. ile petrol ofisi genel md. ortaktır. Bu ortaklık %50 pay ile 5'er milyon konularak oluşmuştur. Yani ;

<u>Ortaklar</u>	<u>% Payı</u>	<u>Taahhüt Edilen</u>
İ.B.Ş.B.	50	5.000.000.-
Petrol Ofisi Gen. Md.	50	5.000.000.-
Toplam	100	10.000.000.-

Personel sayısına gelince şirkette 1991 yılı itibariyle 8 tane çalışan personel bulunmaktadır. Bu sayı önceki yıllara oranla fazladır. Nedeni ise, akaryakıt satış ve servis istasyonlarının sayısının gün geçtikçe artmasından kaynaklanmaktadır.

3.3. BELPET'in Gelir ve Giderleri

BELPET 'in gelirlerinin çok büyük bir kısmı doğal olarak akaryakıt satışları

oluşturmaktadır. Bunun yanısıra askeri satışlar bayii kârı, işletme hakkı gelirini, faiz ve diğer gelirleri emtia alımlarını ve brüt satış gelirlerini unutmamak gerekir ki bunlar da önemli gelir kaynakları olarak karşımıza çıkarlar.

Şirketin giderlerini ise, personel temizlik, denetim ücret gideri, dışarıdan sağlanan hizmetler için yapılan giderler, vergi, resim ve harçlar, amortisman giderleri, çeşitli giderler, genel yönetim giderleri oluşturmaktadır.

Şöyle bir bakıldığında zaman gider kalemlerinin daha fazla olduğunu ve şirketin bu yüzden zarar edebileceğini düşünebiliriz. Ancak BELPET kurulduğu tarihten bu yana genellikle kâr ile çalışmıştır.

3.4. BELPET'in Hedefleri

BELPET'in hedeflerini şöyle sıralayabiliriz ;

- Mevcut 11 istasyonun ana sözleşme gereği geri alınması çalışmalarını hızlandırmak ayrıca istasyon gelirlerini en yüksek seviyeye çıkarmak,
- Malzeme satışını arttırmak yolu ile toplam geliri de arttırmak,
- Şirketin ihtiyaçları doğrultusunda bilgisayar kullanımına geçiş,

Hatırlanacağı gibi biz 2. bölümde BİT.nin pazarı olmayan yeni faaliyet gösterilmeyen (özel şirketin) alanlarda öncülük görevi ve rekabet ortamı yaratmak amacıyla tüketiciyi de koruyarak kurulması gerektiğini söyledik. 1962 yılında akaryakıt satış istasyonları belki bu kadar fazla dağıldı. Bu yüzden İ.B.Ş.B. BELPET 'i kurdu. Ancak şu anda o kadar çok akaryakıt satış istasyonu var ki insanlar hangisinden benzin alacağını şaşırıyor. Yine 2. Bölümde gerekli ortam piyasadan çekilmelidir demiştik.

O halde acaba BELPET neden halâ piyasada kalıyor. Kanımızca bu sorunun tek cevabı faaliyet alanının geniş olması ve kâr elde etmesidir. Bu yüzden piyasadan çekilmeyip kalması tercih ediliyor.

4. BELPA (Belediye Tüketim Malları İthalat ve İhracat Tic. Ve Yatırım A.Ş.)

4.1. Kuruluşu ve Faaliyetleri

12 Şubat 1986 yılında kurulan BELPA'nın faaliyet gösterdiği alanları şu şekilde sıralamamız mümkündür;

- Yurt içinde her nevi gıda, giyim, hediyecilik ve turistik eşya ile her nevi ihtiyaç maddelerinin satımı için pazarlar kurmak,

- İşyerleri açmak, bu gaye ile açılmış işyerlerini satın almak kiralamak, onarmak, işletmeye açmak ve lokanta işletmek,

- Halen İstanbul Merter'deki faaliyet gösteren firmanın Kadıköy Mağazası da yakında hizmete girecektir,

- Bütün bu faaliyetlerin yanında yeni mağaza projeleri de devam etmektedir.

4.2. Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı

Şirket 20.000.000.000.- TL sermaye ile kurulmuş olup ortakları ve sermaye üzerindeki payları aşağıda gösterildiği gibidir;

<u>Ortaklar</u>	<u>% Payı</u>	<u>Taahhüt Edilen</u>
İ.B.Ş.B.	41.8	8.360.000.000.-
İst. Halk Ekmek	2	400.000.000.-
Halk Su	7.2	1.440.000.000.-

Tekfen İnş. Tic. A.Ş.	45	9.000.000.000.-
PRISUNIC	4	800.000.000.-
Toplam	100	20.000.000.000.-

Yukarıda da görüldüğü gibi şirketin sermaye yapısında sadece belediye kuruluşlarına değil özel sektöre ait şirketlere de rastlayabiliriz. Tekten ve Prisunic gibi. Üstelik Tekfen Şirket içinde % 45 sermaye payı ile en faz söz hakkı olan ortak durumundadır.

Şirketin personel sayısına baktığımız zaman hızlı bir düşüş olduğunu görmekteyiz. Çünkü bu şirketinde faaliyetleri gereği nitelikli ve deneyimli personele ihtiyacı vardır. Bu yüzden gereksizce ce personele ihtiyacı vardır. Bu yüzden gerkesizce personel alımı yanlıştır. Örneğin 1990 yılında 226 olan personel sayısı 81'e düşürülmüştür.

4.3. BELPA'nın Gelir ve Giderleri

Şirketin gelirlerini, emtia satışları, hizmet satışları, hurda satışları, alınan iskontolar (yani mal alınırken malı satan kişinin yapmış olduğu iskonto) alınan faiz, komisyon, vade farkı bedelleri ve devlet tahvili gelirleri oluşturmaktadır.

Buna karşılık; satılan malın maliyeti, genel idare giderleri, genel satış giderleri, personel ücretleri, finansman giderleri, kanunen kabul edilmeyen giderleri ve amotismanlar BELPA'nın giderlerini oluturmaktadır.

Şirketin kurulmasındaki temel amaçlardan biri kamuoyu yararunu korumaktır. Bu yüzden şirket gelirleri, şirket giderlerini aşmamakta ve genellikle o yılın bütçesi zarar ile kapanmaktadır. Ancak bu zarar çok yüksek rakamlarda değildir. Öyle ki adeta başabaş noktası gibi olur. Yani gelir ve gider eşitmiş gibidir. Örneğin 1990 yılındaki

gelirler toplamı 38408.712.000 TL. iken giderler toplamı 41.077.875.000 TL. dir. Aradaki fark 2.000.000.000. TL. olup çok büyük bir uçurum yoktur. Bu yüzden BELPA'da faaliyetlerini sürdürmektedir.

4.4. BELPA'nın Hedefleri ve Yatırımları

Şirketin en büyük hedefleri gıda, tekstil ve diğer alanlar mevcut gelirlerini arttırmaktır. Yani neticede yukarıda bahsettiğimiz gelir eksikliğinin üstesinden gelinmeye çalışılmaktadır.

Yatırımlar ise, şirket Levent mini market, Menter Hipermarket, Perpa, Florya ve Abide - i Hürriyet semtlerinde yeni marketler açmayı hedeflenmektedir.

5. İGDAŞ (İstanbul Gaz Dağıtım San.ve Tic. A.Ş.)

5.1. Kuruluşu ve Faaliyetleri

06.01.1987 tarihinde kurulan İGDAŞ İstanbul ili sınırları içinde su faaliyetler göstermektedir; Rusya'dan ithal edilecek olan doğal gazın sanayi sektörüne, konutlara ve ticari sektörlerle satışı ile işlemlerin gerektirdiği hizmetlerin yürütülmesini sağlamaktır. Doğal gaz boru hattı döşemesi halen devam etmektedir. İşte 2. Bölümde bahsedilen özel sektörün faaliyet göstermediği alanlarda BİT.lerinin kurulması meselesine iyi bir örnek İGDAŞ'tır. Çünkü doğal gaz o yıllarda ilk kez ithal edilecekti. Bunun dağıtımını ve gerektirdiği işlemlerin yapılmasını her hangi bir özel şirket konu hiç bilinmediği için riske girip kabul edemezdi. Böyle bir durumda belediyenin ortaya çıkıp bu hizmetin akılcı ve yerinde olmuştur. Ayrıca BİT bu hizmeti özel sektörde daha ucuza yapacaktır.

5.2. Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı

İGDAŞ 170 milyar TL. ile kurulmuştur Bu sermaye içindeki en büyük payı % 90.657 ile İ.B.Ş.B. almaktadır. Geriye kalan 9.343'lük pay dağılımı ise şu kuruluşlar arasında olmuştur. İ.E.T.T. Genel Müdürlüğü, Halk Su, İSBAK ve İstanbul İmar Ltd. Şti. diğer sermaye sahibi kuruluşlardır.

Şirketin personel sayısı ilk kurulduğu zamanlarda fazla değildi. Çünkü doğalgaz yeni bir şeydi. Bu nedenle uygulaması da çok geniş bir alan kapsamıyordu. Ancak daha sonra uygulanan alanlarda faydası anlaşıldı ve bunu üzerine faaliyet alanı genişledikçe ihtiyacı arttı ve buna karşılık personel alımı oldu. Örneğin 1990 yılında 178 olan personel sayısı 1991 yılında 336'ya çıktı.

5.3. İGDAŞ'ın Gelir ve Giderleri

Şirketin gelirlerini, hizmet satışından elde ettiği gelirler faiz gelirleri, vade farkı gelirleri arıza onarım gelirleri oluşturmaktadır. Buna karşılık giderleri ise genel idare giderleri ayrılan amortismanlar, çeşitli yerlere yapılan bağışlar, kanunen kabul edilmeyen giderler, kur farkından kaynaklanan zararlar, ödenen faiz ve komisyonlar oluşturmaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi şirket her şeyden önce kamu yararı ikisini gözetmektedir. Zaten yapılan iş bile yeni faaliyet alanında kamunun yararınadır ki büyük ölçüde hava kiliği önlenecektir. Bu yüzden sözü geçen gelirler özel sektörün elde edecek olduğu gelirlere oranla daha azdır.

5.5. İGDAŞ'ın Hedefleri ve Yatırımları

İgdaş'ın en büyük hedefi gelecek yıllarda konut, ticaret sektörü ve sanayi sektörüne daha hızlı bir şekilde ulaşmak ve buralardan elde edecek olduğu gelirlerle mevcut gelirini arttırmaktır. Yani bir sene önce faaliyet gösterilen alanı daha da büyütme.

Örneğin bir sene önce 15 semte doğal gaz ulaşmışsa bu sayının bu sene 20 olması hedeflenir. Bunun gerçekleşmesi için yeni projeler, katılımlar ve eğitim gibi konularda gerekli çalışmalar yapılmaktadır.

İGDAŞ'ın yukarıdaki hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla bir takım yatırımları da vardır. Araç alımı, bina alımı, bilgisayar alımı, telsiz alımı,- projeler için krediler bulunması ve diğer yatırımlar arasında sayılabilirler.

6. İSBAK (İstanbul Belediyeler Bakım San.ve Tic. A.Ş.)

6.1. Kuruluşu ve Faaliyetleri

26 Haziran 1987 yılında kurulan İSBAK'ın faaliyetlerini şu şekilde sıralamak mümkündür;

- İstanbul metropoliten sisteme dahil belediyeler ile civar belediyeler veya diğer devlet kuruluşlarının ihtiyacı olan her türlü kara, deniz, hava taşıtları ile diğer araç ve gereçleri ve bunların yedek parçalarını ucuz ve kaliteli olarak tamir etmek,

- Faaliyetlerini Cendere ve Nuh kuyusu tesislerinde sürdüren şirket ayrıca akaryakıt satışı yapmaktadır,

- Bir diğer faaliyet ise demir dökülmesi, Alüminyum üretimi, pirinç üretimi ve akü üretimidir,

- Motor sarımı, motor tamiri ve elektrik tesisatı çekilmesi faaliyetleri arasındadır.

6.2. Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı

8.100.000.000.- TL ile kurulmuş olan İSBAK 'ın sermaye yapısına baktığımız

zaman buraya kadar incelediğimiz diğer şirketlerde de olduğu gibi en büyük paya İ.B.Ş.B. 'sinin %75 ile sahip olduğunu görmekteyiz. Geriye kalan % 25'lik kısım Adalar, Beykoz, Beyoğlu, Bakırköy, Beşiktaş, Fatih, Eyüp, Gazi Osmanpaşa, Kartal, Sarıyer, Şişli, Üsküdar, Zeytinburnu ilçe belediyeleri ile İSKİ, İETT ve İSO A.Ş. tarafından bölüşülmüştür.

Personel sayısına baktığımız zaman, faaliyet alanının ilk kurulduğu yıllarda bu kadar geniş olmaması nedeniyle personel sayısının az olduğunu fakat faaliyet alanı ve yapılan iş arttıkça personel sayısının da arttığını görmekteyiz. 1991 yılında personel sayısı 714 kişidir.

6.3. İSBAK'ın Gelir ve Giderleri

Şirketin gelirlerini akaryakıt satışında elde edilen gelirler bakım ve onarımlardan elde edilen gelirler, hizmet gelirleri ile diğer gelirler oluşturmaktadır.

Şirketin giderlerini ise akaryakıt akımı için yapılan giderler, genel idare giderleri, pazarlama satış dağıtım giderleri amortismanlar ve yapılan diğer giderler oluşturmaktadır.

1991 yılı itibariyle elde edilen gelir toplamı 123.795.000.000.- TL. iken giderler ise 121.257.000.000.- TL. dir. Görüldüğü şirket 1991 yılını karla kapatmıştır. Bu tarihten günümüze kadar da kâr elde etmiştir.

6.4. İSBAK'ın Yatırımları

İSBAK'ın yatırımları şöyle sıralamak mümkündür;

- Araç, bakım ve oranımı için araç gereç ve makina alımı,
- Çeşitli imalat konularını daha kaliteli hale getirmek, belli ürünler için TSE belgesi alabilecek tedbirleri almak ve bunun için araç satın almak,

- Dökümhanenin kapasitesini arttırmak için yapılan yatırım,
- Çalışma koşullarını iyileştirmek ve iş güvenliğini arttırmak için yapılacak yatırımlar,
- Şirket ihtiyacı olan iş makineleri ve binek araçlar satın almak,
- Şirket personelinin çocukları için kreş yapımı,
- Yeni bir pazarlama birimi oluşturularak ürünlerin daha etkin bir şekilde satışının yapılmasını sağlamak.

7. İDO (İstanbul Deniz Otobüsleri San. ve Tic. A.Ş.)

7.1. Kuruluşu ve Faaliyetleri

23 Mart 1987 tarihinde kurulan İDO şu faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Deniz ticareti ve işletmeciliği alanında her çeşit yolcu ve yük taşıma işleri ile gemiler, terminaller ve terminallere bağlı kara ulaşım hatlarında yolcu ve yük trafiğini çağdaş koşullarda gerçekleşmesini sağlayıcı her çeşit yan hizmetler ve her çeşit liman ikmal ve tedarik işlerini gerçekleştirmektedir. Şirket faaliyetini 10 adet deniz otobüsü ile değişik hatlarda sürdürmektedir. Ayrıca deniz otobüsleri çeşitli hatlarda çalışan diğer vapurlara nazaran daha hızlı oldukları için müşterilerine zamandan da kazandırmaktadır.

7.2. Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı

İDO 1987 yılında 1.000.000.000.- TL sermaye ile kurulmuştur. Sermaye sahipleri İ.B.Ş.B., İ.E.T.T., Halksu, İSBAK ve İSTON'dur. Bu sermaye sahiplerinin sermayedeki payları ise aşağıdaki gibidir.

<u>Ortaklar</u>	<u>% Payı</u>	<u>Taahhüt Edilen</u>
İ.B.Ş.B.	72	720.000.000.-
İ.E.T.T.	14	140.000.000.-

HALK SU	10	100.000.000.-
İSBAK	2	20.000.000.-
İSTON	2	20.000.000.-
Toplam	100	1.000.000.000.-

Yukarıda da görüldüğü gibi sermayedeki en büyük pay yine İ.B.Ş.B.'ne aittir. Personel sayısı ise 1981 yılı itibariyle 259 kişidir.

7.3. İDO'nun Gelir ve Giderleri

İDO 'nun gelirlerini ulaşım hizmet satışları, ulaşım özel hizmet satışları, temizlik hizmeti satışları, ulaşım hizmetleri ile ilgili diğer satışları ve faiz gelirleri oluşturmaktadır. Buna karşılık İDO'nun giderlerini, ulaşım hizmet maliyetleri, ulaşım özel hizmet maliyeti, temizlik hizmetleri satışının maliyetleri, Genel Müdür ücret ve giderleri, mali ve idari işler bölümünün giderleri, plânlama bölümünün giderleri gibi burada gider kalemlerinin fazlalılığı dikkati çekmektedir. Nitekim 1991 yılında toplam giderler 68 milyar TL. iken toplam gelirler 45 milyar TL.de kalmıştır.

7.4. İDO'nun Hedefleri ve Yatırımları

İDO 'nun en büyük hedefi gelecek yıllarda toplam gelir rakamlarında gözle görünür bir artış sağlamaktır. Ve buna bağlı olarak 2 en büyük hedef ise hatlarda taşınan yolcu sayısını arttırmaktır. Buna bağlı olarak diyoruz. Çünkü yolcu sayısı artmadıkça gelir de bir artış beklemek mümkün değildir.

İDO'nun yatırımları ise şöyledir : Büro ve iskele yapımı için demir alımı, finansal yatırımlar, bakım atelyeleri yapımı, Kadıköy iskelesi ve terminal binasının donatımı, ona makina alımı, Kabataş - Yenikapı terminalinin tamamlanması ve yakıt tankeri satın

alınması yatırımları arasındadır. Görüldüğü gibi yapılan yatırımlarda biraz önce bahsettiğimiz hedeflerin gerçekleşmesine yönelik olarak yapılmaktadır.

8. İSTON (İstanbul Beton Elemanları ve Hazır Beton Fabrikaları San.ve Tic. A.Ş.)

8.1. Kuruluşu ve Faaliyetleri

2 Kasım 1986 yılında kurulan İSTON şu alanda faaliyet göstermektedir; Beton elemanları, hazır beton üretimi ve satışı ile muhtelif şantiyelerde müteahhitlik hizmetleri yapmaktadır. Bu oluşturulan yapı yatırım bölümünde sürdürdüğü müteahhitlik hizmetlerinde ağırlık kendi üretimi olan malzemeyi kullanmaktadır. Üretim halen 8 fabrikada sürmektedir. Tesisler ise İ.B.Ş.B. ne aittir. İSTON'un şu an gerçekleştirmekte olduğu bazı faaliyetleri ise şunlardır ; Kızılçeşme Semt parkı, Bulgurlu Kreş ve Çocuk Evi İnşaatı, Kirazlıtepe ve Acı Badem Semt Pazarları yapımı, Ayazağa'da 100 sosyal konut inşaatı, İstiklâl Cad. Onarım inşaatı, halksu satış istasyonlarının inşaatı ve istiklal cad. ile taksim meydanında yaya bölümü düzenleme çalışmaları.

8.2. Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı

İSTON kurulduğu yılı olan 1986 yılında 4.5 milyar TL. sermaye kurulmuştur. Bu sermaye içinde en büyük paya %77.7 ile İ.B.Ş.B. si sahiptir. Geriye kalan 22.3'lük pay dağılımı ise çeşitli belediyelerin arasında olmuştur. Mevcut sermayeye ortaklık sayısı fazla olduğu için genellikle paylar %3 oranını geçmemektedir.

İSTON'daki personel sayısına baktığımız zaman başlangıçta fazla olan personelin her yıl azaldığını görmekteyiz. Örneğin 1990 yılında 382 kişi olan personel 1991 yılında 338 kişiye düşürülmüştür.

8.3. İSTON'un Gelir ve Giderleri

İSTON'un gelirlerini şu şekilde sıralamak mümkündür. Mamül mal satışında elde edilen gelirler, hammadde satışı, alınan iskontolar, alınan faiz, komisyon ve vade farkından, fiyat farklarından, hizmet satışlarından ve diğer satışlardan elde edilen gelirler ile diğer gelirler ve yapı yatırım taahhüt gelirleri İSTON'un gelirlerini oluşturmaktadır. Buna karşılık İSTON'un giderlerini ise satılan malın maliyeti, Genel idare Giderleri, Genel Satış Giderleri, Ücret Giderleri, Verilen İskontolar, Finansman Giderleri, diğer giderleri ve yapı yatırım taahhüt maliyeti şeklinde sıralamak mümkündür. Görüldüğü gibi gider kalemleri, gelir kalelerinden fazladır. Nitekim 1991 yılında 41 milyar TL. gider toplamına karşılık 33. milyar TL. gelir toplamı vardır.

8.4. İSTON 'un Hedefleri ve Yatırımları

Yukarıda anlatılanlardan da rahatça anlaşılacağı gibi İSTON 'un hedefi inşaat sektöründe daha fazla inşaat yapımının altına imzasını koymaktır. Yani sürekli kendisini ileriye götürerek her geçen yılı daha fazla bina vs. yapmaktır. Bu hedefin gerçekleşmesi için de gerekli olan yatırımları yapmaktadır. Örneğin, makina alımı ve makinaların bakımı için gerekli olan paraların ayrılması, kalıp tahtası alması, tüm araçların onarımı için ayrılan paralar ve beton pompası alımını İSTON yatırımları arasında saymak mümkündür.

9. İSFALT(İstanbul Asfalt Fabrikaları San.ve Tic. A.Ş.)

9.1. Kuruluşu ve Faaliyetleri

İSFALT 21 Kasım 1986 yılında kurulmuştur. Asfalt üretimi ve asfaltlama çalışmalarını gerçekleştirmek ana faaliyetleridir. İSFALT üretimini 7 fabrikada sürdürmektedir. Ve yaz sezonunda hiç ara vermeden İstanbul'un tüm asfaltlama çalışmasını sürdürmektedir. İSFALT sahip olduğu bütün tesisler İ.B.Ş.B. Belediyesine

aittir.

9.2. Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı

İSFALT 1986 yılında 2.300.000.000.- TL. sermaye ile kurulmuştur. Bu sermaye içindeki en büyük paya %60 pay ile İ.B.Ş.B. 'si sahiptir. Bunun yanısıra, Adalar, Bakırköy, Beşiktaş, Beykoz, Beyoğlu, Eyüp, Fatih, Gazi Osmanpaşa, Kartal, Sarıyer, Şişli, Üsküdar ve Zeytinburnu belediyeleri % 3 pay oranına sahiptir. Geriye kalan %1'lik pay ornaı ise İ.E.T.T. Genel Müdürlüğü sahip olmuştur.

İSFALT faaliyet gösterdiği alan gereği personel sayısını fazla tutmak zorundadır. Çünkü bir önceki bölümde de belirttiğimiz gibi tüm yaz sezonu boyunca hiç ara vermeden bütün İstanbul'un asfaltlama çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Bütün istanbul kelimesinin ifade ettiği anlamı şöyle bir düşünürsek (her yer asfaltlanmasa bile) bir hayli fazla personele ihtiyaç duyulacağını herhalde tahmin edebiliriz. Nitekim İSFALT 1991 yılı itibariyle 522 kişilik personele sahiptir. Faaliyet alanı arttıkça işlerin bitirilmesi için personel sayısının artması kaçınılmazdır.

9.3. İSFALT'ın Gelir ve Giderleri

İSFALT'ın gelirlerini satış gelirleri, faiz gelirleri ve diğer gelirler oluşturmaktadır. Buna karşılık giderlerini ise satılan malın maliyeti, ücretler, amortisman, damga vergisi, komisyon giderleri, kanunen kabul edilmeyen giderler ve diğer giderler oluşturmaktadır. Gider kalemlerinin fazla olmasına rağmen şirket 1990 ve 1991 yıllarında kâra geçmiştir.

9.4. İSFALT'ın Hedefleri ve Yatırımları

İSFALT'ın en büyük hedefi yapılacak olan çalışmaların gerçekleşmesini sağlayacak ölçüdeki asfalt üretimini gerçekleştirmek ve çalışmalarını en kısa sürede bitirmektir. Tabi ki bu hedeflerin gerçekleşmesi için gerekli yatırımlar yapılmaktadır. Bu yatırımlar şunlardır ;

- Yeni fabrika binasının yerleşimi,
- 6 adet lastik tekerlekli silindir alımı,
- 2 adet finiser alımı,
- 1 adet distirbitör alımı,

- 4 adet minibüs ve kamyon alımı.

10. İSTANBUL KARTAL HALK EKMEK UN VE UNLU MADDELER GIDA SAN. VE TİC. A.Ş.

10.1. Kuruluşu ve Faaliyetleri

6 Kasım 1987 tarihinde kurulan şirket faaliyeti un ve unlu maddeler gıda üretimi ve satışını yapmaktadır. Şirket belediyeye ait olan iki adet fabrikada üretim yapmaktadır.

Bir BİT kurulup görevini yani amacını yerine getirdikten sonra piyasadan çekilmelidir. Aynı şey İstanbul Kartal Halk Ekmek Un ve Un Maddeleri Gıda San.ve Tic. A.Ş. için geçerli olmayabilir. Çünkü bu şirketin kurulmasındaki amaç kamu yararına çalışmayı sağlamaktır. Yani diğer şirketler gibi faaliyet alanı olmayan sektörde öncülük görevini yerine getirmek ya da rekabet ortamını sağlamak değildir. Çünkü şirket kurulduğu tarihte zaten piyasada bu işi yapan birçok ekmek fabrikası vardı. Öyleyse kuruluştaki tek amaç kamu yararı yani tüketiciyi korumaktır. Şirketin ürettiği ekmek özel firmalara göre 2.000.- TL. veya 3.000.- TL ucuza satılmaktadır. Örneğin ekmek şahıslara ait olan fabrikalarda 10.000 TL. satılırken, bu şirkete ait satış mağazalarında 7.500 TL. satıldığını düşünelim. Böyle bir durumda her tüketici ekmek başına 2.500 TL. kazanacaktır. Bu durum evine günde 2 ya da 3 ekmek alan az nüfuslu aileler için o kadar önemli olmayabilir. Ancak İstanbul'un ne kadar kozmopolitan bir şehir olduğunu düşünürsek her kesimden insan olduğunu söylemek herhalde yanlış

olmaz. Bu durumda çok nüfuslu birçok ailenin İstanbul'da yaşadığını belirtebiliriz. Evine günde 10 ekmeğin alan bir kişinin 25.000 TL.sının kendisine kaldığını düşünürsek bu rakamın ayda 750.000 TL yaptığını görürüz.

Kişi kendisine kalan bu 750.000 TL.yi çok değişik şekillerde kullanabilir. Çocuklarına harçlık verebilir, evine hiç alamayacağı gıda maddelerini ayda bir kez de olsa alabilir, işine gidip gelirken harcadığı yol parası olarak kullanabilir. Neticede şirketin faaliyetinin ne kadar olumlu olduğunu görmek zor değildir. İşte bu yüzden piyasadan çekilmeyip hem kendisi kazanmalı,, hem de tüketiciye kazandırmaya devam etmelidir. Şurasını da unutmamak gerekir ki ekmeğin zorunlu tüketim maddeleri içinde olup Türkiye'de insan hayatında büyük bir yere sahiptir.

10.2. Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı

Şirket 1987 tarihinde 600.000.000 T: sermaye ile kurulmuştur. Şu anda ise Kartal Halk Ekmek A.Ş.'nin sermayesi 1.000.000.000.- TL.'dir Sermayede pay sahibi olan kurullar ve payları şu şekilde dağılmıştır.

<u>Ortaklar</u>	<u>% Payı</u>	<u>Taahhüt Edilen</u>
İ.B.Ş.B.	99.83	599.000.000.-
YALOVA BEL.	0.0416	250.000.-
ÇATALCA BEL.	0.0416	250.000.-
ŞİLE BEL.	0.0416	250.000.-
SİLİVRİ BEL.	0.0416	250.000.-
Toplam	100	600.000.000.-

Açıkça görüldüğü gibi şirketin sermayesinde yine en büyük paya İ.B.Ş.B. sahiptir.

Şirketin personel sayısı faaliyeti gereği bir hayli fazladır. Nitekim şirket 1991 yılı itibariyle 490 kişi personele sahiptir.

10.3. Kartal Halk Ekmek A.Ş.'nin Gelir ve Giderleri

Şirketin gelirlerini, mamül satışı, emtia satışı, diğer satışlar, alınan faiz komisyon ve matraha ilave edilen gelirler oluşturmaktadır.

Buna karşılık, genel üretim giderleri, genel idare giderleri, genel satış giderleri, ücretler, finansman giderleri, kanunen kabul edilmeyen giderler ve ayrılan amortismanlar şirketin giderlerini oluşturmaktadır. Biraz önce de söylediğimiz gibi şirket faaliyetleri sonucunda hem kendi kazanmış hem de tüketiciye kazandırmıştır. Şirket kurulduğu yıl olan 1987 yılından bu yana kârla çalışmayı başarmıştır.

10.4. Kartal Halk Ekmek A.Ş.'nin Yatırımları

Şirket faaliyetlerini daha iyi bir duruma getirmek ve dolayısıyla üretimini de arttırmak için bir takım yatırımlarda bulunmuştur. Bunlar 4 adet nakil aracı alımı, 2 adet keçebant alımı, bilgisayar ek tesisatının yapılması, çelik fırın bandı alımı, ışıklı amblem alımı, elektrikli ceneskal alımı, 3 adet digital su sayacı alımı, dökme un silo tadilatı, elektrik sistemi yinelemesi, 3 adet ambalaj makinası alımı ve 200 tonluk su deposu alımı şirketin yatırımları arasındadır. Bu yatırımların hepsi üretimi arttırmak, daha kaliteli hale getirmek ve satışları arttırmak amacına yöneliktir.

11. İSMER (İstanbul Mezbaha ve Rendiring Tesisleri A.Ş.)

11.1. Kuruluşu ve Faaliyetleri

İSMER 12 Ağustos 1987 tarihinde kurulmuştur. Şehir içinde hayvan nakliyatını önlemek, çevre kirliliğini engellemek ve AET normlarına uygun et ve sakatat üretmek faaliyetleri arasında sayılır. Şirket halen hayvan borsasına gelerek satılan hayvanların kesimini yapmaktadır. Modern bir kesim ünitesine sahip olan şirkette kaçak hayvan

girişinin yüksek olması nedeniyle kesim adeti düşük kalmaktadır.

11.2. Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı

Şirket kurulduğu tarih olan 1987 yılında 10.000.000.000.- TL. sermaye ile kurulmuştur. Sermayedeki pay sahipleri ve payların dağılımı ise şu şekildedir.

<u>Ortaklar</u>	<u>% Payı</u>	<u>Taahhüt Edilen</u>
İ.B.Ş.B.	35	3.500.000.000.-
HALK SU	50.28	5.028.000.000.-
İst. Tic. Borsası	14	1.400.000.000.-
Basmacı Pazarı	0.27	27.000.000.-
Ortak İnşaat	0.45	45.000.000.-
Toplam	100	10.000.000.000.-

Kaçak hayvan girişinin yüksek olması nedeniyle kesim adeti düşmekte ve buna bağlı olarak ta personel sayısı da düşürülmektedir. Nitekim 1990 yılında 291 kişi olan personel 1991 yılında 256 kişiye düşürülmüştür.

11.3. İSMER'in Gelir ve Giderleri

İSMER'in gelirleri satış gelirleri ve diğer gelirler olmak üzere 2 kalemden toplanmıştır. Buna karşılık giderleri ise satılan malın maliyeti, genel idare giderleri ve ücretler olarak gösterilebilir. Söylediğimiz gibi hayvan kesiminin azalması nedeniyle gelirleride bir hayli düşüş olmuş ve son yılları sürekli olarak zararlar kapatmıştır. Örneğin 1990 yılında gelirler toplamı 5.135.939.000.- TL kalırken giderleri toplamı bu rakamın 2 katı olmuş ve 11.515.495.000.- TL olarak ortaya çıkmıştır. Yani şirket 1991 yılını yaklaşık 6.000.000.000.- TL. zarar ile kapatmıştır. Ancak şirket kamu yararı ilkesi için kurulduğundan dolayı faaliyetlerini zararlar da olsa sürdürmektedir. Benzer

şekilde bir özel şirket olsa faaliyetlerini durdurması içten bile değildir.

12. HALK SU (Belediye Kaynak Suları San.v e Tic. A.Ş.)

12.1. Kuruluşu ve Faaliyetleri

Halksu 25 Ağustos 1988 tarihinde İstanbul'da yaşanan su sıkıntısı giderebilmek ya da hafifletebilmek amacıyla kurulmuştur. İstanbul Belediyesine ait Hamidiye Kaynak Suları dolun tesislerini Halk Su işletmektedir. 1986 yılında özel bir şirkete kiraya verilen Kemergaz'daki tesisler şirketin kurulması üzerine 1990 yılında mahkeme sonucu geriye alınmıştır.

Şirket geri aldığı tesisleri işletmenin yanında İstanbul halkına her bölgede hizmet verebilmek için su istasyonları kurarak işletmektedir. Halen Beyazıt, Merter ve Bostancı'da şirkete ait 3 adet kaynak suyu satış istasyonu bulunmaktadır. Zaten bu günde istanbul yaşadığı içme suyu sıkıntısı had safhaya çıkmış ve her yerde benzin istasyonlarını andıran su satış istasyonları kurulmuştur. Halk Su A.Ş. nin amacı böyle bir sıkıntıdan bir an önce İstanbul halkını kurtarmak için daha fazla su satış istasyonları kurmaktır.

12.2. Sermaye Yapısı ve Personel Sayısı

Halk su A.Ş. kurulduğu tarij olan 1988 yılında 10.000.000.000.- sermaye ile kurulmuştur. Sermayedeki pay sahipleri ve pay dağılım oranları şu şekildedir;

<u>Ortaklar</u>	<u>% Payı</u>	<u>Taahhüt Edilen</u>
İ.B.Ş.B.	94.70	9.471.000.000.-
İDO	1.33	133.000.000.-
İGDAŞ	2.08	208.500.000.-
İSKİ Genel Müd.	1.25	125.000.000.-

İSTON	0.65	62.000.000.-
Toplam	100	10.000.000.000.-

Halk Su A.Ş.'nin kurulduğu yıllarda personel sayısı azdı. Fakat İstanbul'da çekilen su sıkıntısının artmasına bağlı olarak su satış istasyonları da artış göstermiş ve personel sayısı da artmıştır. Nitekim 1990 yılında 23 kişi olan personel 1 yıl sonra 1991 yılında 45 kişiye yükselerek 2 katına çıkmıştır.

12.3. Halksu A.Ş.'nin Gelir ve Giderleri

Halksuyun gelirlerini şu kalemler oluşturmaktadır.

- Hizmet satışları,
- Kira gelirleri,
- Diğer gelirler,
- Alınan faiz komisyon ve vade farkları.

Buna karşılık giderleri ise şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Genel personel giderleri,
- Genel idare giderleri,
- Diğer giderler.

Halksu her sene sonunda faaliyetlerini aşağı yukarı gelir ve giderleri eşitmiş gibi kapatmaktadır. Yani gelir ve giderler arasında daha önce işlenen İSMER gibi bir uçurum yoktur. Bu da tamamen halkın yararına çalışmaktan ve çoğu kez maliyetin çok az üstünde satış yapmaktan kaynaklanmaktadır.

12.4. Halksu A.Ş.'nin Hedefleri ve Yatırımları

Halksu A.Ş.'nin en büyük hedefi İstanbul halkına daha geniş bir alanda hizmet verebilmek için mevcut su satış istasyonlarının sayısını arttırmaktır. Bu hedefine varabilmek için de istasyonların kurulabileceği en elverişli yerleri kiralamak ya da satın almak, plastik kasa alışı ve jeneratör alımı gibi yatırımları yapmaktadırlar. Yatırımların tek amacı İstanbul halkına daha iyi ve daha kaliteli bir hizmet verebilmek ve su sıkıntısını mümkün olan minimum seviyeye indirmektir.

SONUÇ

Belediyeler komün idaresinin basit ve gerçek anlamda bir örneğidirler. İnsanlar hiçbir zaman yalnız başlarına yaşayamazlar. Değişen toplum düzeni içerisinde insanlar isteseler de istemeseler de bir arada yaşamak zorunda kalmışlardır. İşte bu durumda insanlar kendileri için elverişli saydıkları bazı yerlerde ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere örgütlenmişlerdir. Adeta kendiliğinden ortaya çıkan bu şekildeki topluluklara komün idaresi adı verilmektedir. Ülkemizde 2 tür komün idaresi olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar Belediyeler ve Köyledir. Nüfusu 2000'i geçen köy ve köy statüsündeki bir yerde belediye kurulabilmektedir.

Belediyelerin üzerlerine düşen görevler 1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesi 77 fıkra halinde gösterilmiştir. Bu görevlerden bazıları zorunlu bazıları ise isteğe bağlı görevlerdir. Bu görevleri ikiye ayıran kriter ise para miktarlarıdır. Örneğin bazı görevler geliri 50.000.- TL. 'den fazla, bazı görevler ise geliri 200.000.- TL'den fazla belediyeler için zorunlu tutulmuştur. Ancak sözü geçen kanunun 1930 yılında çıkarılması ve günümüze kadar değiştirilmemiş olması nedeniyle belirtilen rakamların hiç bir hükmü kalmamış ve 77 fıkra halinde gösterilen görevlerin hepsi günümüzde zorunlu hale gelmiştir. İşte belediyeler kanununda gösterilen bu görevleri yerine getirerek halkın ortak ihtiyaçlarını karşılayarak onların refahını temin etmeye çalışır.

Yine, 1580 sayılı Belediye Kanununun 16. maddesi Belediyelerin üzerlerine düşen görevleri yerine getirdikten sonra halkın ortak ihtiyaçlarını karşılayarak her türlü faaliyette bulunabileceği hükmünü getirmiştir. İşte belediyeler bu maddeye dayanarak şirketler kurmak yoluyla piyasada bir takım ekonomik faaliyetlere girişmektedir. Aslında Belediyeler tarafından gerçekleştirilen ekonomik faaliyetleri iki kısımda

incelemek daha doğru olur. Bunlardan birincisi, 1580 sayılı belediye Kanununun 15. maddesi sayılan 77 fıkra halindeki görevlerden bazıları vardır ki direkt olarak ekonomik faaliyet niteliğindedir. İkincisi ise belediyelerin şirketler kurmak yoluyla gerçekleştirdikleri ekonomik faaliyetlerdir. Biz bu şirketlere Belediye İktisadi Teşebbüsleri kısaca BİT diyoruz. Birinci kısım da gösterilen ekonomik faaliyetlere örnek olarak, Belediyelerin eğlence yerleri kurup, işletmeleri gösterilebilir. Bu belediyelere kanunla verilen bir görev olup belli bir bedel karşılığında yapılmakta ve ekonomik faaliyet niteliğinde olmaktadır. Bu şekilde gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerde kesinlikle kâr amacı olmayıp tamamen kamu yararı ilkesi ön plânda tutulur. Bahsedilen hizmetlerin bedelleri idari kararlarla saptanır. Çoğu kez fiyatlar maliyeti karşılayacak şekilde belirlenmektedir.

Şimdi ikinci kısma ayırdığımız ekonomik faaliyetlere değinelim. Her şeyden önce belediyelerin şirketler kurmak yoluyla gerçekleştirecekleri ekonomik faaliyetlerde bulunması gereken bir takım özellikler vardır. Bu özellikler şunlardır ;

1. Belediyelerin girişecekleri ekonomik faaliyetlerde mutlaka kamu yararının olması gereklidir.
2. Belediyeler ekonomik faaliyette bulunurken başkalarının daha iyi gerçekleştirilecek olan faaliyet alanlarına girmemelidirler.
3. Her belediye iktisadi hayata mali gücüne göre müdahale etmelidir.
4. Yapılan ekonomik faaliyet belediye mutlaka bir gelir sağlamalıdır. İşte sonuncu olarak belirtilen özellik ikinci kısım ekonomik faaliyetleri birinci kısım ekonomik faaliyetlerden ayırmaktadır. Çünkü şirketler kurmak yoluyla gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerde şirketin ayakta kalabilmesi için bir gelir elde etmesi gerekir ki bu da ikinci ya da üçüncü plânda kâr amacını ortaya çıkarır.

Bütün bu özellikleri taşıyan bir ekonomik faaliyetin mutlaka hedeflediği, ulaşmak istediği bir takım amaçları olacaktır. Bu amaçları şöyle sıralayabiliriz :

1. Belde sınırları içindeki sermaye sahibi girişimcilere hiç pazarı olmayan bir alanda faaliyet bulunarak öncülük etmek,

2. Rekabet ortamı yaratmak

3. Tüketiciyi korumak ve bunun sonunda kamu yararını sağlamak

Bir BİT'nün ilk hedefi faaliyetleri sonucunda yukarıda belirtilen amaçlar gerçekleştirmek olmalıdır. Eğer bir BİT yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirmiş ise piyasadan çekilmeli ve bu faaliyetleri kendisinden daha iyi bir şekilde devam ettirebilecek olan bir şirkete bırakmalıdır. Buna en güzel örnek olarak çalışmamızda da ayrıntılı olarak incelediğimiz TANSAS'ı gösterebiliriz. TANSAS bundan 12 yıl önce İzmir Büyük şehir Beldiyesi sınırları içinde hiç bir tane bile süpermarket yokken kurulmuş bir süpermarkettir.

TANSAS kurulduğu günden bugüne kadar faaliyetlerini sürekli olarak geliştirerek sürdürmüş ve şubelerinin sayısını 85'e çıkarmıştır. Ve bugün için Türkiye'de böylesine geniş bir süpermarket zinciri yoktur. Bugün İzmir'e baktığımız zaman karşımıza çıkan tablo bir hayli ilginç ve sevindiricidir. Şöyle ki süpermarket alanında faaliyet gösteren firma sayısı 12 yıl önce bir iken şu anda altıya yükselmiş ve u süpermarketler İzmir'in her yanına yayılmıştır. Ayrıca faaliyet gösteren şirketler arasında kıyasıya bir rekabet ortaya çıkmış ve şu anda Türkiye'nin 3 büyük şehriden birisi olan İzmir en ucuz şehir olarak kendisini göstermiştir. Bütün bu sayılanlar ise kamu yararının İzmir'de en iyi şekilde sağlandığını bizlere gösterir. Görüldüğü gibi TANSAS sermaye sahibi girişimcileri özendirmiş ve birçok şirket kurulmuş, rekabet ortamı yaratılmış, tüketici korunmuştur. Bunların sonucunda da kamu yararı sağlanmıştır. Yukarıda sayılanlardan da anlaşılacağı gibi TANSAS bütün hedeflenen amaçları gerçekleştirmiştir. İşte bu noktadan sonra piyasadan çekilmeli yani özelleştirilmelidir. Çünkü neticede politik bir müessese olup politik olaylardan sürekli olarak etkilenecektir. Örneğin bir iktidar

değişikliğinde KİT'lerde yaşananlara benzer olarak TANSAS'ın kadrosunda değişiklik yaşanacak ve bu şirketin geleceğini tehlike altına sokacaktır. Bu nednele özelleştirilmelidir.

Ancak bazı BİT'ler vardır ki sadece zorunlu gıda maddeleri 'nin üretimini üstüne almıştır. Bu şirketler amaçlarını gerçekleştirse bile piyasadan çekilmemelidir. Çünkü zorunlu gıda maddelerinin üretimi nedeniyle faaliyetlerinin toplumsal faydası çok önemlidir. Örneğin Kartal Halk Ekmek A.Ş. ve Halksu gibi BİT'ler piyasadan çekilmemelidir. Çünkü sözü edilen mallarda yaşanacak bir pahalılık toplumsal patlamalara neden olabilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun (2380 S.K.), 1981

Emlâk Vergisi Kanunu (1319 S.K.), 1970

NADAROĞLU, Halil. Mahalli İdareler. Dördüncü Basım, İstanbul, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., 1989

TURHAN, Salih. Vergi Teorisi ve Politikası. Dördüncü Basım, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1993

ÜNLÜ, Cengiz. İçtihatlı - Notlu Belediye Mevzuatı. Ankara, Feryal Matbaacılık San.ve Tic. Ltd. Şti., 1987

VARCAN, Nezh. "Belediyelerin Ekonomik Girişimleri", Mahalli İdareler Ekonomisi. Eskişehir, Açık Öğretim Fakültesi, 1994